

Наше Слово

PIK LXV № 14 (3269) WARSZAWA, 5 KWIETNIA 2020 ROKU
ЦІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAIŃSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Коронавірус у Польщі. Лікарі під час пандемії

«Ситуація, яку маємо зараз, вимагає самовідданості від усіх»

Військово-медичний інститут (Wojskowy Instytut Medyczny) – одна з кількох лікарень у Варшаві, у якій знаходиться інфекційний відділ, де приймають хворих на коронавірус. Фото Павла Лози

«На роботі використовую технічну маску, призначену для лакування підлоги. Інший лікар привіз мені захисну маску, мабуть, зі свого гаражу», – говорить українець, який працює у лікарні у Плонську біля Варшави. Він та інші медики – представники української громади, що діляться своїм досвідом, спостереженнями і побоюваннями, пов'язаними з пандемією коронавірусу.

Не перевіряють усіх

«У Польщі набагато більше осіб з коронавірусом, ніж ми бачимо у статистичних звітах. Просто їм ще не зробили тестів, – каже Ярослав (*всі імена подаємо без прізвищ або зміненими на прохання героїв*), українець з Вроцлава, керівник команди лікарів однієї з вроцлавських лікарень. – Не лише в Польщі, але загалом у Європі зараз багато випадків захворювань на грип чи застуду, але через епідемію люди перелякані, думають, що мають коронавірус, і одразу повідомляють Санітарно-епідеміологічну службу. Але тестів замало, щоб перевірити усіх».

Тести не роблять не лише тим, хто перебуває на карантині, а й тим, хто повертається з-за кордону. За словами одного з працівників санепіду, який хоче залишитися анонімним, Міністерство здоров'я відмовилося від процедури тестування усіх, хто в'їжджає до Польщі. Тести роблять людині тільки тоді, коли у неї є виразні симптоми коронавірусу.

«Дзвонить жінка, бо чоловік їй не слухається»

Зараз процедура виглядає так, що людина, яка помічає у себе симптоми коронавірусу, повинна дзвонити до санепіду. Проте, як показує досвід, щоб зв'язатися з санепідом, треба чекати навіть кілька днів.

«Знаю, що є проблеми зі зв'язком. А у нас телефон не замовкає, люди дзвонять з усілякими питаннями – і це головна проблема. Дзвонила матір, яка казала, що її дитина захлинається, а ще жінка з питанням, що має робити, бо чоловік не хоче її слухатися», – розповідає Галина, працівниця санепіду у Битові (Поморське воєводство). Вона звертає увагу і на іншу проблему. Трапляється багато випадків, коли лікарі одразу відсилають людей до санепіду, якщо вони кажуть, що мають задишку або контактували з особою, яка приїхала з Іспанії, Німеччини чи іншої західної країни.

«До нас о третій годині ночі задзвонив чоловік, який сказав, що жоден лікар не хоче його прийняти. Виявилося, що в нього був інфаркт. Тільки коли керівниця нашого відділення подзвонила у „швидку“, вони поїхали до хворого. Це абсурд. Ми – інституція, у якій не працюють лікарі, а всім сказали „дзвоніть до санепіду“. Тож маємо таку складну ситуацію», – вважає українка з Битова.

Санітарно-епідеміологічна служба контролює та спостерігає за людьми, які перебувають на карантині. Це стосується також тих, хто після 15 березня приїхав до Польщі з-за кордону. «Люди, які перетинають кордон з Польщею та в'їжджають на нашу територію, мусять повідомити місце свого перебування, – пояснює процедуру працівниця служби. – Ми „моніторимо“ таких людей. Протягом карантину щодня дзвонимо до них і запитуємо про стан здоров'я. Якщо з'являються симптоми коронавірусу, інформуємо лікаря, який зв'язується з такою особою. Тільки після рішення лікаря можна вислати „швидку“, яка привезе людину до лікарні, де їй зроблять тест. Якщо у хворого виявляють коронавірус, ми мусимо знайти усіх членів його сім'ї та інших осіб, які могли мати з ним контакт».

За словами пані Галини, люди досі не мають уяви, якою загрозою є коронавірус та попри карантин виходять з дому. «Чого дивуватися, якщо у нашому місті навіть ординатор одного з відділень місцевої лікарні не зміг адаптуватися до ситуації, – каже жінка. – Після того, як під кінець лютого він повернувся з лижно-

го курорту Італії, одразу пішов на роботу. Добре, що працівники лікарні відреагували. І певно, це був не єдиний такий випадок у Польщі».

Допомога для лікарів

Вже всі встигли помітити, що через особливу епідеміологічну ситуацію у всій країні бракує масок. Це стосується не лише магазинів з медичним обладнанням чи аптек. Не вистачає їх теж у лікарнях.

«У нас є маски, але в основному хірургічні, а це слабкий бар'єр перед коронавірусом, – розповідає Ігор, який вчиться в аспірантурі та проходить практику у повітовій лікарні у Плонську біля Варшави. – Маски проти пилу добрі. Якщо використовувати їх відповідно до рекомендацій, то тривалість їхньої дії – 2-3 дні. Тому ми намагаємось самі забезпечити себе, наприклад, окулярами чи захисними масками для обличчя. На роботі я використовую технічну маску, призначену для лакування підлоги. Ця маска має фільтр і тому підходить. Інший лікар привіз мені захисну маску, мабуть, зі свого гаражу». На його думку, відсутність відповідної кількості обладнання у лікарнях – це не поодинокі проблема.

«Якщо до нас потрапить пацієнт, і виявиться, що він має коронавірус, то у нас немає добре організованих ізоляційних приміщень, – зазначає молодий українець. – Не проводилися тренінги, як поводитися з таким пацієнтом. Але якщо мене направлять до роботи з хворим на коронавірус, то я не можу відмовитися».

З огляду на такі ситуації у лікарнях, зараз з'являється все більше активістів, приватних фірм, які самі шийуть маски для лікарень або виготовляють їх за допомогою власних 3D-принтерів. «Маємо багато випадків, коли люди забезпечують нас масками, фартухами, рукавичками та іншими засобами індивідуального захисту», – розказує Ольга, яка працює у дитячій лікарні у Варшаві. За її словами, різні ресторани та підприємства щоденно доставляють у лікарню їжу, переказують гроші, а також допомагають батькам, що перебувають зі своїми дітьми у відділеннях лікарні. «Це велика підтримка, і кожен з нас її дуже цінує», – додає вона.

«Україну треба представити державою, що не може подбати про нацменшини»

ІГОР ІСАЄВ,
головний
редактор
порталу
PROstir.pl

Краківський окружний суд 23 березня визнав трьох молодиків винними у спробі провести терористичний акт в Україні. Ідеться про напад на Товариство угорської культури в Ужгороді у 2018 році, виконаний польськими громадянами на ймовірне замовлення прокремлівського німецького політика.

Вироком суду Міхал П. був засуджений до трьох років позбавлення волі, Томаш Ш. — до двох років обмеження волі, а Адріан М. отримав два роки умовного покарання із обов'язком виконання громадських робіт протягом 40 годин. Вирок останнього пом'якшено через його співпрацю із правосуддям.

Засуджені також повинні відшкодувати збитки, понесені Угорським центром унаслідок нападу (понад 2 тис. злотих) та витрати на судовий процес (понад 18 тис. злотих). На момент верстання номера вирок був неправосудним.

Напад на Угорський культурний центр мав місце 4 лютого 2018 року. Дуже швидко після нападу тодішній голова Закарпатської облдержадміністрації Геннадій Москаль оголосив, що такі дії мають на меті посварити українців із угорцями, а хулігани походять із Польщі. Приблизно через два тижні після інциденту польські служби затримали трьох молодиків, котрі власне і постали перед судом.

Виконавці намалювали на стінах центру свастику і цифри «88» (нацистський символ, що означає «Хайль Гітлер») та кинули в будинок «коктейль Молотова». Спершу підпал не вдався, тому для другої спроби зловмисники намочили бензином куртку і встромили її горіти між шибою та ґратами центру. Виконавців зафіксувала камера відеоспостереження, а під час заселення в готелі в Ужгороді один із них вказав своє справжнє ім'я.

«Намагаючись підпалити центр, обвинувачені хотіли поглибити конфлікт між українцями та угорською меншиною. Потрібно було представити українців тими, хто переслідує угорців, а Україну — державою, що не здатна гарантувати їм захист», — наголосив під час обвинувачення краківський прокурор Маріуш Садло.

У ході розслідування виявилось, що організатори і виконавці цієї операції були пов'язані із польськими організаціями праворадикального напрямку: «Falanga» та «Strzelec». На момент виконання злочину Міхал П. був координатором однієї з них у Малопольському воєводстві Польщі. Він зізнався, що підпал замовив німецький журналіст Мануель Оксенрайтер (польська прокуратура зараз веде слідчі дії в його справі) — німецький неонацист, редактор радикального видання «Zuerst!» («Спершу!»), гість російських телеканалів, критик «бандерівської хунти».

Оксенрайтер у 2018 році був співпрацівником депутата Бундестагу Маркуса Фронмайера, політика ультраправої «Альтернативи для Німеччини» (AfD). Фронмайер зараз заперечує будь-яку співучасть в підпалі культурного центру в Ужгороді.

«Я хочу вибачитися перед Польщею за те, що мої дії могли негативно вплинути на сприйняття нашої країни за кордоном. Перед угорцями хочу перепросити за знищення майна, а перед Україною — за те, що будучи гостем у їхній країні, я здійснив такий проступок», — наголошував під час одного із судових засідань Томаш Ш. Він повторював, що не знав замовника і хотів лише підзаробити (за виконання їм було обіцяно 2 тис. злотих). Під час судового розгляду Адріан М. і Томаш Ш. підкреслювали, що перед початком своїх дій вони переконалися, що в будівлі нікого не було. Зловмисники ще до виїзду в Україну мали домовитися, що ці дії не пов'язані з діяльністю «Фаланги».

У лютому 2018 року це був не єдиний напад на будівлю Товариства угорської культури в Ужгороді. Того ж місяця вночі центр намагалися підпалити — цього разу найімовірніше співпрацівник влади невизнаного Придністров'я. Усе відбувалося під час ухвалення Україною закону «Про освіту», що передбачав поступове запровадження у школах переходу на навчання державною українською мовою, котрий найбільше критикував саме Будапешт. Польща і Румунія у той час обмежилися дипломатичними заявами, а Росія — на здивування усіх — промовчала. Сьогодні з упевненістю можна сказати, що російська відповідь надійшла не дипломатичними каналами, а провокаціями на угорсько-українському напрямку.

Ця історія важлива з кількох точок зору. По-перше, вона показує, що подібні діяння можна швидко розкрити та виявити злочинців — цифровий (і не тільки) слід виконавців залишається в багатьох місцях. Треба лише мати бажання: тут мав значення тиск на Польщу з боку України, де зловмисники залишили чимало знаків, що могли вказувати на «російський слід». Подібні справи на території Польщі, якщо стосуються українських пам'ятників, зазвичай не розкриваються взагалі.

По-друге, значно важчою частиною стає доведення дій перед судом та їх тлумачення. Звинувачені починають давати суперечливі твердження, ніби не зовсім розуміють того, в чому беруть участь. З іншого боку, якщо прокуратура представляє тверде трактування, яке було в цьому випадку, подібні свідчення радше діють не на користь підсудних. Проблема в тому, що далеко не в усіх справах прокуратура ясно підкреслює мету і наслідки таких дій.

І нарешті, по-третє — у справі регіональної національної меншини Закарпаття втрутилися громадяни кількох держав: Польщі, Німеччини і ймовірно Росії. Це свідчить, що й українці в Польщі не живуть і не можуть жити пасторальним життям серед далеких гір. Навіть там, де, можливо, немає інтернету, ми є частиною глобальної політичної гри. Можливо, на одному з чільних її фронтів. ■

Не будьмо байдужими!

Пандемія коронавірусу, яка охопила майже весь світ, ставить перед нами — українською громадою в Польщі — нові серйозні виклики. Окрім захисту себе, дбання про своїх близьких, ми не можемо забувати, що біля нас живуть люди літнього віку, хворі, немічні, яким час епідемії несе більшу загрозу захворювання і для яких щоденні потреби (придбання харчів, ліків, ознайомлення з вимогами законів) є набагато складнішим, ніж для більшості з нас.

Тому в цей непростий час звертаємось з закликом до членів та структур Об'єднання українців у Польщі та всієї української громади — в міру можливостей організувати акцію допомоги пенсіонерам, хворим, немічним, самотнім. Будьмо солідарні з іншими людьми, яким без допомоги ззовні важко буде пережити цей час. Допомога харчами, інформацією, добрим словом зараз значить дуже багато — набагато більше, ніж значила у минулому.

Також закликаємо звернути увагу на ситуацію громадян України, які залишились на території Польщі. Зміна законів в час епідемії, перебування частини мігрантів на карантині та зрештою транспортні проблеми із поверненням в Україну стають проблемами, які деяким самотужки не під силу подолати. Не залишаймо їх у біді.

Час епідемії призвів до обмеження можливостей організації культурних заходів, участі в релігійних практиках тощо. Однак нам не можна забувати, що навколо нас є люди, яким потрібна наша допомога. Не залишаймося осторонь, передаваймо один одному інформацію, де і кому треба допомогти.

Будьмо солідарні, будьмо разом!

Головна управа
Об'єднання українців у Польщі

25.03.2020 р.

ЗАЯВА

Об'єднання товариств депортованих українців «Закерзоння» (Об'єднання «Закерзоння»)

Об'єднання «Закерзоння» природньо не може бути байдужим до долі могил та місць увічнення пам'яті українців на території Республіки Польща.

Неодноразові акти вандалізму над могилами українців у Польщі для нас є неприйнятними і викликають обурення також тому, що вони несумісні з християнськими, усталеними європейськими та загальнолюдськими засадами незалежно від національності, історичних обставин смерті похованих людей у цих могилах.

В окремих випадках, руйнуючи українські могили та місця увічнення пам'яті українців на території Польщі і, очевидно, будучи впевненими у своїй безкарності, сучасні варвари відверто афішували себе, свою політичну приналежність.

Наскільки нам відомо, відповідні правоохоронні органи Республіки Польща досі не виявили винних цього та інших актів осквернення могил та місць увічнення пам'яті українців на території Польщі і не притягнули їх до відповідальності.

Більше того, до сьогоднішнього дня жоден з цих актів наруги над мертвими навіть не був публічно осуджений польськими державними органами влади.

Об'єднання «Закерзоння» висловлює обурення і рішучий осуд в зв'язку з черговим оскверненням могили 62-х українських патріотів-воjakів УПА, які загинули 2-3 березня 1945 року в бою з підрозділами сумнозвісного більшовицького НКВД (українською — НКВС) в місцевості Монастир Підкарпатського воєводства. На превеликий жаль, сучасні варвари у січні 2020 року знову поглумилися над мертвими.

Увічнення їх пам'яті, також таблиця на їх могилі була офіційно встановлена після тривалих зусиль громадськості, зокрема особисто громадянина Польщі св.п. Дмитра Богуша, рішенням польської державної Ради охорони боротьби і мучеництва. Дивно і по-людськи прикро, що офіційне понад 20 років тому увічнення пам'яті загиблих і похованих у цій могилі людей не занесене до реєстру могил і пам'ятників війни.

Ми широко вдячні всім, хто у лютому 2020 року відвідав сплюндровану могилу в Монастирі і вкотре гідно вшанував похованих у ній українських патріотів.

Ми широко вдячні великій групі польських громадських діячів, науковців за їх рішуче осудження і протест проти осквернення українських могил на території Польщі, який вони нещодавно висловили у відкритому листі до Міністра культури і національної спадщини Республіки Польща.

Об'єднання «Закерзоння» вимагає від відповідних польських державних структур засудити цей та інші випадки осквернення могил та місць увічнення пам'яті українців, винних притягнути до відповідальності і відновити всі осквернені та зруйновані могили і місця увічнення пам'яті українців у Польщі.

Заява ухвалена на засіданні Координаційної ради Об'єднання товариств депортованих українців «Закерзоння» (Об'єднання «Закерзоння») 29 лютого 2020 року.

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Є рішення суду у справі Анджея Л., якого ОУП звинуватило у ненависті за національною ознакою

Варшавський окружний суд 23 березня оголосив рішення у справі Анджея Л.: вісім місяців позбавлення волі замінено на три роки умовно (це означає, що людина не буде ув'язнена, але протягом трьох років за нею слідкуватимуть і покарають, якщо вона знову порушить закон). На випробувальному терміні Анджей Л. має бути під наглядом куратора. Крім цього, суд наклав на нього штраф у розмірі 2000 злотих та присудив оплату судових витрат. Також наказав обвинуваченому утримуватися від публікування в інтернеті образливих заяв, що містять дискримінаційний зміст за національною та етнічною приналежністю, і прочитати книгу Вітольда Шабловського «Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia» (в Україні книга вийшла під назвою «Кулеметі й вишні. Історії про добрих людей з Волині», переклад з польської на українську здійснив Андрій Бондар). Скаргу на поляка через ненависть за національною ознакою подало Об'єднання українців у Польщі (ОУП). Прокуратура звинувачує його в тому, що він ображав українців у Фейсбуці, пишучи про них: «гомота», «сволота», «бандерівці», «паршивці». Так він називав у мережі, зокрема, колишнього президента України Петра Порошенка, посла України у Польщі Андрія Дешиця та экс-депутата Сейму Марціна Свенціцького. Нагадаємо, що під час засідання 9 березня («Прокурор захищає катів», «НС» 12 від 22.03.2020) Анджей Л. визнав, що критика, яку він висловлював у Фейсбуці, стосується лише «послідовників ідей Степана Бандери». Також обвинувачений назвав Об'єднання українців у Польщі «п'ятою колоною», схожою на ту, що діяла перед Другою світовою війною. Він зазначив, що голова організації Петро Тима та загалом представники організації своєю поведінкою та діяльністю «плюють полякам в лице». Самого прокурора, який виступав від імені ОУП, обвинувачений назвав «захисником катів та вбивць». Що цікаво, після того, як Варшавський окружний суд 23 березня оголосив рішення у його справі, Анджей Л. не оприлюднив його на своїй сторінці у Фейсбуці. Тільки опублікував пост такого змісту: «Остерігайтеся мови ненависті до бандерівців, оскільки вони перебувають під особливою опікою правоохоронних органів та судів. Божевільня та космічна абсурдність». Наразі вирок суду винесено, але він не набрав законної сили, бо захисник Анджея Л. того ж самого дня оголосив про подачу апеляції.

У пункті пропуску Корчова-Краковець зібрались сотні українців

Фото надане Ігорем Горківим

На польсько-українському кордоні у пункті пропуску Корчова-Краковець зібрались сотні українців. Вони хочуть повернутися додому після того, як президент України Володимир Зеленський заявив, що до кінця дня 27 березня український кордон буде закрито навіть для громадян України. Цей пункт пропуску не передбачає пішого переходу, тому людям важко потрапити на Батьківщину.

В той же час в черзі вантажівок, які чекають щоб перетнути кордон в ЄС, підприємці вирішили підтримати тих, хто цього потребує. Так, міжнародний холдинг «Е100» допомагає водіям-далекобійникам, які годинами стоять у черзі. 25 березня в пункті пропуску «Краковець-Корчова», де виїзду очікували близько 400 вантажівок, волонтери компанії роздали безкоштовні гарячі обіди. «Робота водіїв-далекобійників в таких складних епідеміологічних умовах заслуговує на велику повагу. Вони, ризикуючи собою і здоров'ям своїх близьких, продовжують доставляти товари в заражені коронавірусом європейські регіони. Саме тому ми вирішили їх підтримати», — прокоментував акцію керівник «Е100» в Україні Володимир Іномистов. Подібна благодійна акція — вже третя

за рахунком. Перші дві пройшли на білорусько-польських пунктах пропуску «Козловичі» (19 березня) і «Кам'яний лог» (21 березня).

Розпорядження владик УГКЦ у зв'язку з загостренням норм епідемічної безпеки

У зв'язку з загостренням норм епідемічної безпеки на території Польщі, що прийняли 25 березня, сайт Перемисько-Варшавської архієпархії УГКЦ оприлюднив правила та норми, яких повинні дотримуватися священники та вірні цієї церкви у Польщі. У церковному розпорядженні повідомляється, що число учасників літургії, похоронних обрядів та інших богослужінь не може перевищувати п'яти осіб, не враховуючи священнослужителів. Також на вхідних дверях до храму потрібно розмістити повідомлення про це урядове обмеження. Якщо є така можливість, головні двері храму повинні бути закриті, а учасників літургії треба впускати до храму бічним входом або через ризницю. Щоб не перевищити встановленої кількості п'яти осіб, насамперед брати участь у Службі Божій мають особи, відповідальні за спів, та особи, які цього дня замовили намірення літургії. У документі також зазначено: якщо священник, котрий служить у двох чи трьох парафіях, отримав повідомлення від вірних своїх парафій, що вони не придуть на недільну Службу Божу, то на час введених обмежень він може відкликати там служіння літургії, залишаючи однак служіння у головній парафії. Душпастирі повинні використовувати сучасні засоби комунікації, щоб утримувати контакт зі своїми вірними та вести можливе і потрібне душпастирське служіння. У випадку похорону — похоронні обряди належить обмежити до максимально скороченого варіанту, розпочинаючи його одразу на кладовищі. Всіх вірних УГКЦ до закінчення державного карантину просить користатися наданою владиками диспензою та брати участь у недільній Службі Божій за посередництвом TVP KULTURA (9:00), TWOJA TV PRZEMYŚL (9:00) або за допомогою інших сучасних засобів комунікації.

Українська дипломатка врятувала українку під час евакуації з Польщі

Керівниця консульського відділу, перший секретар з консульських питань Посольства України в Польщі Світлана Криса надала невідкладну допомогу українці з автоімунним захворюванням. Після того, як компанія SkyUp Airlines на добу перенесла екстрений рейс з Варшави до Києва, жінка опинилася без достатньої кількості медикаментів, життєво необхідних під час її захворювання, — міастенії гравіс. Про вчинок дипломатки розповіло видання LB.ua. Під час такого захворювання фіксується патологічна слабкість і значна втомлюваність. Якщо людина не приймає необхідних ліків кожні чотири години, у неї може виникнути асфіксія, що призведе до летального результату. За словами Світлани Криса, в українки не було достатньої кількості таблеток, які б допомогли їй протриматися понад добу — до і після відправки рейсу. Співробітниця українського посольства довелося екстрено шукати медикаменти. Виявилося, що в аптеках Варшави під час оголошення надзвичайних заходів потрібного препарату практично не було. На Варшаву залишалося всього чотири цілодобових аптеки, у трьох з них ліків не було, проте, на щастя, в останній таки вдалося знайти препарат, тож Світлана Криса доставила ліки жінці. Міністр закордонних справ (МЗС) України Дмитро Кулеба подякував співробітникам Посольства України в Польщі і окремо висловив подяку Світлані Крисі за своєчасно надану допомогу українці. «Зараз такий час, коли кожен складає свій тест на професіоналізм та людяність. Консул Світлана Криса та багато інших моїх колег його склали і продовжують це робити щодня. Я щиро їм вдячний», — прокоментував ситуацію на своїй сторінці у Фейсбуці міністр закордонних справ України. Він повідомив, що МЗС повернув давню рубрику на свою Фейсбук-сторінку — #ОбличчяМЗС. Серед обличчів відомства зараз є секретар з консульських питань Посольства України в Польщі Світлана Криса.

Четверо українців можуть отримати штраф за порушення карантину

Поліція не застала вдома чотирьох громадян України, які мали бути на карантині у Зеленій Горі. Про це інформує gorzow.tvp.pl. Коли поліція 21 березня

прийшла зі щоденною перевіркою до їхнього помешкання, виявилося, що там нікого не було. Тепер усім загрожують серйозні штрафні санкції. Порушникам умов карантину в Польщі загрожує до 30 тисяч злотих штрафу. Нагадаємо, що від 20 березня, коли у Польщі оголосили стан епідемії через поширення коронавірусу, одним із нововведень стало збільшення штрафів за порушення домашнього карантину з 5 000 до 30 000 злотих.

Мер Вроцлава записав звернення українською

Фото з Youtube

20 березня мер Вроцлава Яцек Сутрик записав відеозвернення до мешканців міста українською мовою та закликав їх залишатися вдома. «Дорогі мешканці міста, завтра — перший день весни, і як бачимо, погода нам сприяє і спонукатиме на вихідні вийти з дому. Але прошу вас: дотримуймося карантинного режиму, не змарнуймо наших спільних зусиль в боротьбі з вірусом», — закликав мер Вроцлава на своїй сторінці у Фейсбуці. Він попросив людей дотримуватися карантину і залишатися на вихідних вдома, щоби бути в безпеці. Нагадаємо, що місто Вроцлав стало першим у Польщі, що має уповноважену президента у справах мешканців українського походження. У березні минулого року Яцек Сутрик призначив на цю посаду українку з Польщі Ольгу Хребор. За її спільної з Посольством України ініціативи для бажаючих повернутися в Україну 21 березня вдалося організувати безкоштовний автобус з Вроцлава до Перемишля.

Онлайн-виставка «За нашу і вашу свободу»

Зацікавлені історію «Варшавської битви» та участю у ній українців, можуть відвідати віртуальну виставку «За нашу і вашу свободу», яку минулого року підготував Фонд «Свобода і Демократія». За інтернет-адресою: pilsudski-petlura.wid.org.pl можна побачити онлайн 16 діаграм, на яких показано захоплюючу історію польсько-українського політично-військового співробітництва в 1920 році. Нагадаємо, що до вшанування українських учасників «Варшавської битви» можна буде приєднатися під час щорічної акції «Полум'я братерства». Нещодавно почесний патронат над цією ініціативою взяв Андрій Дешиця, надзвичайний і повноважний посол України в Польщі. У рамках акції 14 серпня о 18:00 польські та українські скаути в декількох десятках польських міст одночасно запалять на могилах бійців Української Народної Республіки так зване «полум'я братерства». Цей захід ініційований минулого року польськими гарцерами спільно з українськими пластунами та адресований усім полякам та українцям, які хочуть віддати честь і шану українським героям, що майже 100 років тому захищали Польщу від Червоної армії.

У Польщі відкликали проведення спільного єпархіального собору УГКЦ

У зв'язку з пандемічною ситуацією у Польщі, владики Перемисько-Варшавської митрополії Української греко-католицької церкви у Польщі (УГКЦ) окремими декретами відкликали спільний єпархіальний собор Перемисько-Варшавської архієпархії та Вроцлавсько-Гданської єпархії, який мав працювати від 30 квітня до 2 травня цього року в Перемишлі. Про новий термін проведення спільного єпархіального собору буде видане окреме повідомлення.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

УКРАЇНА-ПОЛЬЩА

Київ, 7-й день

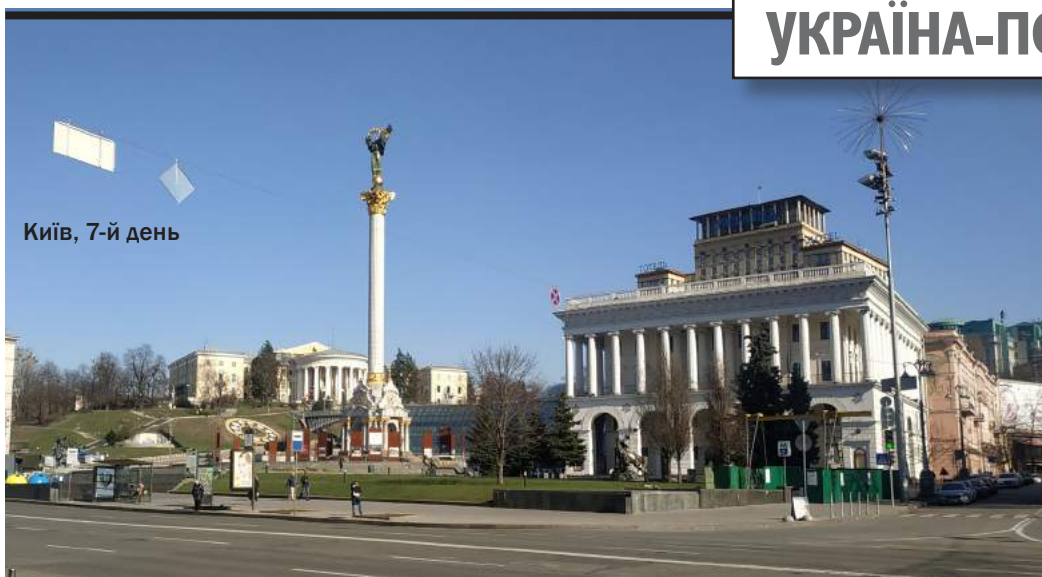

Фото Олі Русіної

Варшава, 5-й день

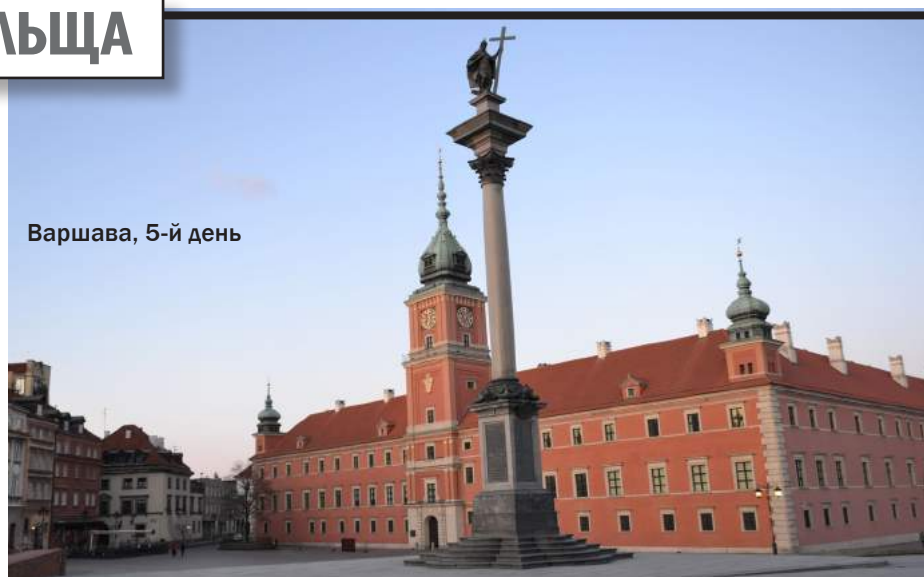

Фото Христини Заник

Щоденники під час пандемії коронавірусу

Київ та Варшава

Коронавірус і пов'язані з ним обмеження увірвалися в наше життя. Наше, тобто всього світу. На 26 березня він виявлений вже в 199 країнах (170 на початок написання статті), підтверджено понад півмільйона заражень (на початок написання статті – 206 тисяч), а Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила пандемію. Як Польща, так і Україна закрили кордони для громадян інших держав та прийняли низку обмежень. Ми вирішили вести короткі щоденні записи про побут під час цих нових умов. Христина, головна редакторка газети, яка живе у Варшаві, та Оля, стилістична редакторка з Києва. Розповіді про наше життя під час епідемії, роботу та спостереження за жителями міст.

*18 березня, день перший***Оля, Київ**

Наразі в Україні офіційно 16 випадків захворювання на коронавірус (двоє з цих людей померли), Київ розпочав карантин.

Коли ми всі входили у нову і незнану епоху карантину, я була переконана, що організую роботу з дому без проблем, адже приблизно 50 її відсотків (поза веденням ефірів на радіо) я виконую, власне, віддалено. Однак невдовзі виявилось, що карантин вмикає мозок у режим якоїсь тотальної неорганізованості, і після кількох днів, коли ти навіть виспався, виправдань собі уже не знаходиш і треба братися за розум (чи то за ноутбук), кілька годин в добу все одно зникають незрозуміло куди. Левову частку цього часу з'їдає переглядання мемів та жартів про коронавірус у Фейсбуці, а канал ICTV подбав про те, щоби поповнювати запаси мемів. Так, напередодні ввечері президент Зеленський звернувся до народу, прагнучи донести різну корисну інформацію, наприклад — як українцям закордоном повернутися додому тепер, коли країни позакривалися і перебівають пандемію. Однак канал ICTV, екстрено перервавши показ серіалу «Нюхач» для трансляції звернення Зеленського, не вимкнув субтитри, і промова президента супроводжувалася багатозначними фразами: «Ще я вбила Еріку», «Пробачте мені, якщо зможете», «Крістіане, принеси драбину!», «Допитливий розум художника намагається зазірнути в суть речей» чи «Ворсинки від мотузки спрямовані вгору».

Тим часом у Києві для боротьби з поширенням коронавірусу до 3 квітня закрили метро — і це виявилось провалом. У 3-мільйонному місті система наземного транспорту й так була розвинена погано, і замість обмежити скупчення людей таке рішення зробило їх у кілька разів більшими. Уже до вечора в міській адміністрації заявили, що метро, швидше за все, відкриють назад — принаймні для окремих категорій населення, яким треба щодня добиратися на роботу. Одна моя колега сьогодні доїхала до редакції на велосипеді, ще один — на роликах, але їм пощастило жити у не найбільш віддалених районах міста.

Проте нові реалії все ж приносять і приємні сюрпризи. Так, гортаючи стрічку Фейсбука, я раптово натрапила на оригінальну трансляцію — польський письменник Яцек Денель у прямому ефірі вголос читав книгу, а близько тисячі людей слухали його онлайн; чудовий супровід для вечірнього карантинного життя.

Христина, Варшава

Четвертий день, як Польща закрила кордони для іноземних громадян, крім тих, що мають право на проживання тут. Підтверджено 287 випадків заражень коронавірусом. П'ять смертей: жертвам було від 57 до 73 років. Уряд запровадив стан епідеміологічної небезпеки. Школи та університети закриті — навчання відбувається дистанційно. В моєму Фейсбуці всі звітують, що сидять вдома. Народ жартує над темою карантину, але не так безтурботно, як місяць тому.

Уряд пропонує роботодавцям максимально перенести роботу в віддалений формат — з дому. Сьогодні перший день, як ми намагаємось дотримуватися цієї поради, а ще вчора, у вівторок, я і двоє колег пакували в редакції газети для висилки читачам. В голові роїлись наполеонівські плани на карантин: вивчення

іноземної мови, читання художньої літератури, йога і медитація, здорове харчування.

Мій оптимізм приглушували думки про те, що наш світ безповоротно змінився на «до» і «після». Так, як колись це сталося 11 вересня. Вже ніколи не буде звичного життя, безпечних подорожей, відкритих кордонів. Нас переслідуватиме вірус. Цей або наступний. Нам буде дихати в спину постійна потреба дезінфекції, перестороги і обмеження.

В проміжку між роботою над текстами, відписуванням на мейли і читанням новин я встигла зробити зарядку, трохи прибрати та поспіяти. Система почала давати збій в обід. Виникли проблеми з налагодженням дистанційної роботи. Ввечері вийшла в магазин за продуктами. В нашому спальному районі доволі тихо. Діти майже не кричали під вікнами. У дворі блимала швидка. Перехожих небагато. Дехто — з пачкою стратегічного продукту — туалетного паперу. Зграя підлітків проїхала на велосипедах. В супермаркеті на вході всім радять одягнути рукавички з поліетилену, встановили пластикові перегородки перед продавцями. Доріжка до каси розмічена наклейками — по півтора метри — для відстані між покупцями. Перевірила, як там з туалетним папером. Купила продукти на борщ та землю для квітів на балкон. Оце і всі розваги поза домом в такий погожий день. На сторінці Фейсбук польська поліція розмістила дотепне прохання до злочинців: «Через пандемію COVID-19, яка спричинила паніку та поклада на нас багато нових завдань (...), просимо відкласти всі злочинні/ганебні/погані вчинки (...) Ми поінформуємо вас окремим повідомленням, коли ви зможете повернутися до щоденної злочинної діяльності». Жартівники у відповідь опублікували фото автівки з ключами і підписом: перевіряли усю ніч, працює. Позавчора варшавська транспортна служба оголосила про те, що можна «заморозити» свій довготерміновий проїзний. З новин дня: скасовано Євробачення. А ще одна особа в Польщі, хвора на коронавірус, одужала, — це перший випадок. Наступні кілька годин я повернулася до роботи. Дописую щоденник, коли вже наступило 19 березня. Коли всі ці люди з Фейсбуку встигають дивитись серіали і нудитись?

*19 березня, день другий***Оля, Київ**

В Україні — 21 випадок коронавірусу, померли троє. Моя інформаційна бульбашка у Фейсбуці повниться розповідями людей, які читають нові книги/дивляться фільми/медитують/зловили дзен під час карантину — поки що, я віддалено їм заздрую, бо сама завалена роботою, але, здається, організувати цю роботу вже вдається краще. Гармонії в життя несподівано додав процес заварювання кави! Дисклеймер: я дуже люблю каву, і в до-карантинну епоху постійно пила її на роботі, а якщо працювала удома — виходила на півгодинки проїти до найближчої кав'ярні. Тепер кав'ярні зачинені, і я знайшла вдома капучинатор (прилад для спінування молока). Приготування капучіно з пінкою у домашніх умовах виявилось неабияким медитативним процесом: підігріваєш молоко, поруч у джезві вариш каву, яку попередньо також змолола у домашніх умовах, потім довго і ретельно — хвилин п'ятнадцять — збиваєш капучинатором молоко; повільно вливаєш туди каву. Зате виходить дуже смачно і — несподівано — тепер я

п'ю лише одну чашку кави на день, більше просто не маю потреби (той самий дзен, якого я ніяк не могла досягти під час звичних робочих буднів). Думаю, що після закінчення карантину я точно менше ходитиму по кав'ярнях.

Тим часом Видавництво Старого Лева, у якому вийшли кілька написаних мною дитячих книжок (давнє хобі, мало дотичне до журналістики), просить письменників у цей нудний карантинний час розважити читачів — почитати вголос свої книги та записати це на відео. Мабуть, доведеться переодягтися з розтягнутої домашньої футболки у щось пристойне — завтра буду випробовувати вміння своєї камери на телефоні.

Христина, Варшава

Побачила сьогодні фото з Італії, з північного містечка Бергамо, де військові вивозять труни з тілами померлих від коронавірусу, бо на цвинтарях немає вже місця. В Італії понад 3 тисячі померлих. Це оте Бергамо, куди завжди були дешеві рейси з Варшави, і звідки я їздила до Мілану та до озера Гарда. Відчуття паршиві. У Польщі 355 хворих на сьогодні.

Польський уряд виділив 212 млрд злотих для боротьби з економічною кризою.

Мер Варшави заявив, що підприємці, які винаймають приміщення в містах, отримають відстрочку в оплаті. А міська рада проголосувала за заборону вживання алкоголю на бульварах і пляжах біля Вісли. Естонці просять Польщу пропустити їхніх громадян, які застрягли на кордоні Польщі та Німеччини і не можуть потрапити додому. Єдина позитивна новина сьогодні — в китайській провінції Хубей, вперше не зафіксовано жодного зараження. Може, в людства таки є шанс?

Моя робота з дому і далі відбувається хаотично. Велику частину часу сьогодні ми налагоджували комунікацію. Все-таки друкована газета має більші труднощі, ніж сайти. Під час обіду я вийшла побігати. 15 хвилин у сквері поруч помітно додали енергії. Всюди гуляють мами з дітьми. Після 19 відкладаю роботу і йду варити борщ. А перед 21 сідаю писати цей щоденник.

*20 березня, день третій***Оля, Київ**

40 офіційно підтверджених випадків коронавірусу в Україні. Сьогодні кілька служб таксі — «Болт» та «Убер» — оголосили, що безкоштовно возитимуть на роботу медичних працівників. У Києві ввели режим надзвичайної ситуації (не плутати із режимом надзвичайного стану: той набагато жорсткіший; режим надзвичайної ситуації, по суті, не вводить нових обмежень, але посилює контроль за дотриманням нинішніх). Поліція виписала перші штрафи за порушення режиму карантину — магазинам, що не закрилися, а також торговцям медичними масками на вулиці — це зараз заборонено.

Провела сьогодні робоче інтерв'ю телефоном — річ, до якої раніше ми вдавалися лише за виключних умов. Одна з двох редакцій, у яких я працюю, — це радіо, відтак там дуже важлива якість звуку, і гостей ми по можливості завжди запрошували у студію. Однак тиждень тому керівництво оголосило: на час пандемії записи робимо лише телефоном або Скайпом, мінімізуємо усі контакти. Тепер навіть під час прямих ефірів у студії сидять лише ведучі.

УКРАЇНА-ПОЛЬЩА

ПУЛЬС
УКРАЇНИ

Тим часом у Києві, відколи люди почали сидіти вдома та менше їздити по місту, значно покращилася якість повітря: ті показники, що у будні дні могли бути перевищені у два-три рази, тепер — не вищі за норму. Не знаю, що буде, коли закінчиться пандемія (особливо — що буде з економікою), проте сподіваюся, що принаймні цей позитивний ефект нам вдасться втримати. Хоча ще дуже рано думати про закінчення пандемії — сьогодні тільки третій день нашого карантину.

Христина, Варшава

Вставати вранці було важко. Вчора пропустила новину про 90-ліття моєї улюбленої Ліни Костенко. Дістала томик з її віршами, перчитала кілька. Далі все звично — робота. О 12 пішла бігати. Другий день поспіль — це для мене неабияке досягнення. Правда після 10 хвилин бігу я починаю «вмирати», тому закінчила активність на турніках в сквері. Поруч займався якийсь старший дядечко, а потім приєдналася ще й бабуся. Повернувшись до роботи, перервалася на пізній обід і далі вичитувала, редагувала і пересилала тексти. Таке враження, що роботи стало більше, ніж її було в офісі. Як це можливо?

У Варшаві, виявляється, над Віслою цілі натовпи людей відпочивають на пляжах і в парках. Це я побачила в новинах. Як цікаво: в моєму Фейсбуці друзі або дуже відповідальні, або всі вдають?

Прем'єр Матеуш Моравецький оголосив стан епідемії. Школи на університеті закриті до Великодня (15 квітня), за порушення домашнього карантину — штраф — 30 тисяч злотих (замість попередніх 5 тисяч).

Пізніше, читаючи книжку про життя в Нью-Йорку в 30-50 роках минулого століття («Місто дівчат» Елізабет Гілберт), зловила себе на думці, що в кожній сцені, де героїні виходять на вечірки чи на роботу, думала про те: як вони не бояться?

21 березня, день четвертий**Оля, Київ**

Вибралася у найближчий магазин за стратегічним запасом продуктів. На вулиці все суттєво змінилося за чотири дні — відколи я востаннє там була. Більше людей в масках (хоча досі забагато «відпочивальників», які збираються цілими групами). Мені пощастило жити біля лісу — там відносно безлюдно, можна пройтися, перепочити і не думати постійно про обов'язкову дистанцію, яка змушує тебе сахатися на вулиці від перехожих. У супермаркеті біля кас наклеїли розмітку на підлозі, щоби покупці в черзі не стояли ближче, ніж за 1 метр одне від одного. Багато людей в масках. Звісно, у вузьких проходах між полицями зберігати дистанцію не особливо комусь вдається. Але з понеділка у Києві запроваджуються нові правила — одночасно заходити в будь-який магазин має обмежена кількість людей, інші муситимуть стояти у черзі на вулиці — очевидно, буде як в Італії, Франції та інших країнах. Громадський транспорт з початком нового тижня також перевозитиме тільки працівників стратегічно важливих підприємств та служб. В столиці якраз підтвердили 10 нових випадків захворювання на COVID-19.

Христина, Варшава

Бігати не хотілося. Не останню роль в тому, щоб заставити себе це зробити, зіграв цей шоденник. На турніках я зустріла вчорашню бабуську. У мене боліли м'язи ще відчора, але довелося зібрати силу волі в кулак і не відставати від «колежанки по спорту» (і, звісно, ми зберігали відповідну дистанцію).

Сьогодні в Польщі — 111 нових випадків зараження коронавірусом (загалом — 536). Здається, ми впевнено йдемо шляхом Італії, Іспанії та Франції.

По обіді я вибралася на прогулянку: вирішила пройтись пішки до Вісли — хотіла на власні очі побачити групи людей, про які читала в новинах (і вам показати). Але надворі різко похолодало, вздовж річки бігали, їздили на велосипедах та гуляли малими групами по 2-3 особи мешканці столиці. Я не втрималася і поїхала назад метро. Люди розсідалися рівномірно, на досить великій відстані один від одного. Насправді, в магазині їх було значно більше.

Ввечері вирішила спекти яблучний пляцок. І слухала онлайн вірші Жадана, які він читав на сторінці Форуму видавців. Було дуже радісно чути голос одного з улюблених поетів і письменників, але, чесно кажучи, відео — це не те ж саме, що читання поезії вживу.

22 березня, день п'ятий**Оля, Київ**

У киян нині з'явилася додаткова мотивація сидіти вдома: вночі усе засипало снігом! На вулицях стало у десять разів менше людей, фактично, тепер усі й справді виходять тільки до магазину. Працівники комунальних служб у захисних костюмах дезінфікують під'їзди багатоповерхівок.

Більшу частину мого дня затягнуло у свою чорну діру прибирання (і відтепер — додаткова дезінфекція) квартири. На балконі терпляче чекає посортоване сміття — поки у нас карантин, його немає куди здавати. Згадалося, як за кілька днів до закриття шкіл та відміни масових заходів я послухалася якогось внутрішнього голосу, пішла до книгарні і прикупила трохи нових книжечок.

Зловила себе на тому, що, зустрічаючи в книжках чи фільмах сцени, у яких герої збираються на вечірку, в подорож абошо, перше, що мимоволі думаю — яка ще вечірка?

Христина, Варшава

Поки вранці бігала, слухала подкаст італійською — блогерка розповідала, чому італійці не п'ють капучіно після обіду. Там багато калорій. Ну, звісно, велику піцу на вечерю можна, а капучіно — ні-ні.

Вдень читала і їла борщ — яка чудова ідея була зварити цілу каstrулю цієї неймовірної страви кілька днів тому. Сусід зверху вирішив влаштувати всьому під'їзду рок-концерт. Мене АС/DC цілком влаштували — не те, що сварки, які лунають згори, коли він кричить на дружину.

На хвилі спортивного тріумфу підвечір вирішила піти пішки до Старого міста (щоб показати вам, як там ситуація) — мені потрібно йти щонайменше хвилин 40. В центрі історичної частини міста — ніби у постапокаліптичному фільмі. Порожньо, лише де-не-де трапляються перехожі. Дехто в масках, і це виглядає так природно. Як швидко ми звикли. Підійшла на 18.00 до української греко-католицької церкви — там мала починатися служба. Людей дуже мало — побачила я за скляними дверима.

Сьогодні в Польщі підтверджено 98 нових заражень. Померли шоста і сьома особи — 43-річний чоловік в Радомі та 37-літня жінка в Познані.

Ввечері поспілкувалася з сім'єю онлайн. У нас із батьками і братами є свій телеграм-чат, куди ми скидаємо фото і постійно переписуємось. Сьогодні мама надіслала світлинку засніженого подвір'я. Зима таки прийшла!

Тут я припустилася стратегічної помилки — зайшла в неділю на робочий e-mail — і «застрягла» на кілька годин. А потім таки подивилася кілька серій «Друзів».

23 березня, день шостий**Оля, Київ**

На вулиці досі холодно — вночі заморозки, вдень 0 градусів, попри сонячну погоду. У лісі біля мого дому поодинокі перехожі вигулюють собак. У містах заборонили користуватися дитячими та спортивними майданчиками — очевидно, бо на них в попередні теплі дні масово збиралися люди. На вході в магазин, куди я сьогодні пішла, усім міряли температуру. Всередину пускали обмежену кількість людей, щоб не створювати натовп, тому на вулиці утворилася черга. Переважно люди спокійно стояли у метрі-двох одне від одного, але раз я почула, як до жінки переді мною підійшов чоловік і заявив: «Та підійдіть ближче! Ви шо, вмерти боїтеся». Не бачила, як відреагувала та жінка, але мені стало смішно.

Поміж редагуванням, перекладом та монтуванням подкасту я побачила, що Джеймс Блейк дає домашній концерт у себе в Інстаграмі! Достатньо підключити до телефону колонку, увімкнути пряму трансляцію на його сторінці і насолоджуватися. Він сидів у прикольній домашній футболці, попивав чайок та іноді відповідав на коментарі під трансляцією — у перервах між піснями. Ідеальний супровід для будь-якої роботи.

Христина, Варшава

Понеділок — крім того, що апіорі важкий день, в нашій редакції — це день вирішальний. Ми закінчуємо підготовку номера до друку: тексти верстають, вичитують, завжди щось не вміщається на сторінку, але пані Оля, яка робить верстку, каже: «Треба комбінувати» — і вона це вміє, ніби від народження — «підрізує зайві ноги, будівлі, людей», пересуває фото, разом ми викидаємо шматки текстів і вуаля — сторінка готова. І я люблю втому після робочого понеділка, бо ввечері ми надсилаємо новий номер «Нашого слова».

Через технічні обставини мусила працювати з напівпорожньої редакції. Тепер ми час від часу дезінфікуємо все, що тільки можна, розчином спирту та горілки — 50 на 50.

Ввечері на сторінці Форуму видавців у Фейсбуці слухала онлайн-читання письменниці Гаски Шиян. Вона читала уривки зі свого роману «За спиною», який, до речі, отримав Літературну премію Європейського Союзу в 2019 році. Паралельно я з'їла дві порції борщу — за обід і за вечерю. А потім поговорила по месенджеру з другом-італійцем. Він у Римі, захворів за тиждень до карантину — сидить вдома місяць. Каже, що дописує половину свого роману. Оце я розумію користь від «домашнього арешту».

● **Справа з «антиколомойським» законом рушила з місця.** 30 березня Верховна Рада України підтримала у першому читанні так званий «антиколомойський» законопроект, який унеможливить повернення «Приватбанку» олігарху Ігорю Коломойському. Ухвалення цього закону (а також закону про землю) є перепусткою до отримання Україною кредиту від Міжнародного валютного фонду у декілька мільярдів доларів.

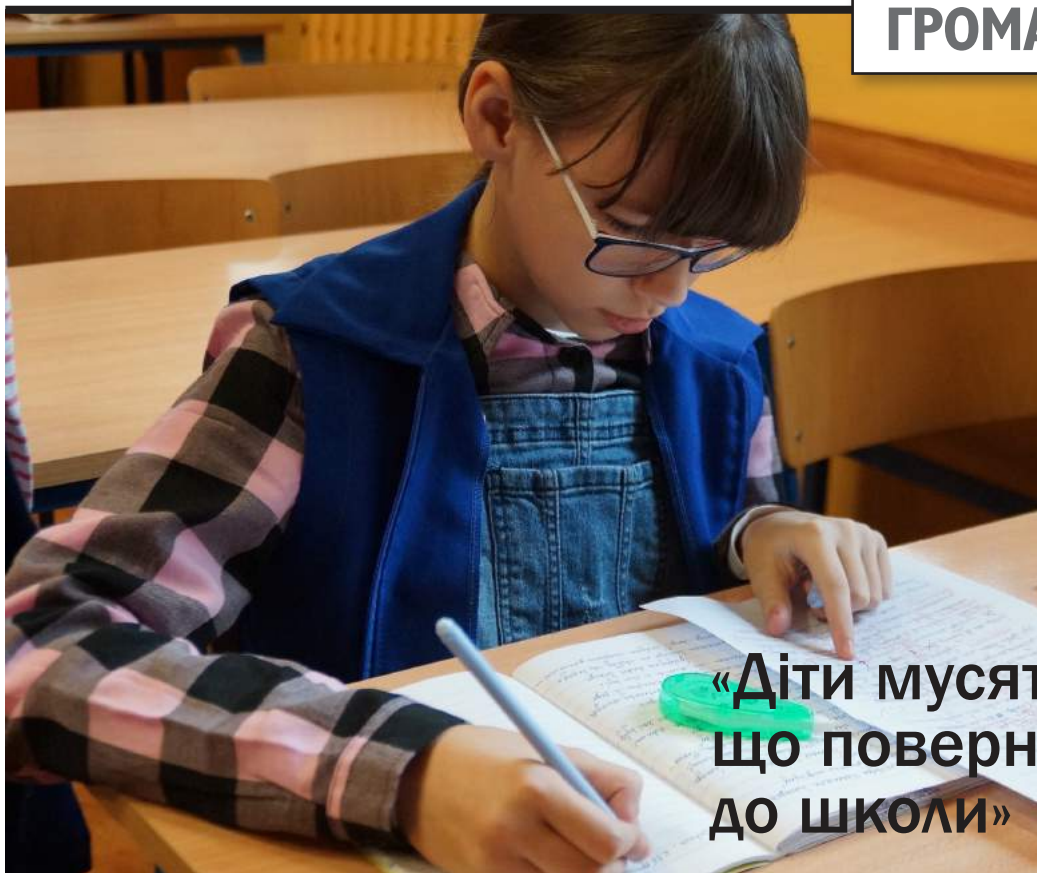
● **Верховна Рада звільнила з посад міністрів Уманського та Ємця.** На позачерговому засіданні українського парламенту, що відбулося 30 березня, депутати ухвалили рішення про звільнення із займаних посад міністра фінансів Ігоря Уманського та міністра охорони здоров'я Іллю Ємця. Вони стали міністрами лише 4 березня, коли новий Кабінет міністрів на чолі з Денисом Шмигалем змінив попередній уряд Олексія Гончарука. Ілля Ємець — 64-річний лікар-кардіохірург, вже очолював Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) за правління президента Віктора Януковича, але зовсім недовго. Водночас парламентарі обрали нових міністрів. Головою Міністерства фінансів став Сергій Марченко (колишній заступник голови Адміністрації президента, екс-заступник міністра фінансів), а МОЗу — Максим Степанов (колишній голова Одеської облдержадміністрації). Питання призначення міністром енергетики Ольги Буславець (екс-гендиректорки директорату енергетичних ринків Міністерства енергетики) зняли з розгляду на прохання президента Володимира Зеленського.

● **Скандал навколо голови Офісу Президента (ОП) Андрія Єрмака — «плівки Єрмака».** Народний депутат з фракції «Слуга народу» Лео Герос, який був позаштатним радником президента та виступав проти проросійських ініціатив Андрія Єрмака, за що і був звільнений у березні, оприлюднив скандальні відеозаписи. На них чоловік, в якому впізнають брата голови ОП — Дениса Єрмака, домовляється про працевлаштування певних осіб на державні посади. Мова, зокрема, йде про Київську митницю, Укрзалізницю, Міністерство інфраструктури тощо. Лео Герос назвав це «відеодоказами, як Єрмак через свого брата „баризжить” державними посадами». Голова ОП зі свого боку заявив, що звернеться з цього приводу до Служби безпеки України та Державного бюро розслідувань. Він вимагає перевірки: звідки взяли ці записи та чи вони достовірні? Андрій Єрмак погрожує Лео Геросу: «Рекомендую підготуватися, бо доведеться відповідати публічно за кожне слово твоєї брехні. Доведеться, хто би за тобою не стояв... Я і моя родина — чесні і порядні люди. Я нікому не дозволю обливати нас брудом». Спеціалізована антикорупційна прокуратура розпочала кримінальне провадження у цій справі за зверненням Лео Героса.

● **«Весна на граніті».** Вже три тижні під Офісом Президента триває безстрокова акція «Весна на граніті», яку проводять активісти, волонтери та ветерани українсько-російської війни. Вони проголошують: «Ми ночуватимемо та днюватимемо на граніті перед Офісом Президента України, аж поки Володимир Зеленський не припинить курс на зближення з Росією або піде з посади президента України. Ми назвали наш протест „Весною на граніті” навмисне, щоб пов'язати його з пам'яттю про революцію на граніті 1990 року, коли студенти домоглися змін державного строю країни, реальних відставок та незалежності». Активісти вимагають відставки голови Міністерства внутрішніх справ Арсена Авакова, голови ОП Андрія Єрмака, голови Ради нацбезпеки та оборони Сергія Сивохо, а також скасувати імплементацію мінських домовленостей, припинити відведення українських військ та припинити репресії проти добровольців.

Підготувала Тетяна ДАНЮЧЕНКО

ГРОМАДА

«Діти мусять знати, що повернуться до школи»

◀ Бартошицькі учні мусять зачекати, поки знов сядуть за шкільні парти. Але, як і їхні колеги з багатьох країн світу, повинні пам'ятати, що надзвичайний стан – це не канікули.

Фото автора статті

В цей кризовий час повсюди є проблеми, страх та невпевненість, але є також готовність працювати і вирішувати складні питання. Про організацію роботи під час спалаху коронавірусу ми поговорили з нашими освітянами.

Директорка Початкової школи ім. Лесі Українки в Бартошицях Любомира Тхір якраз пише повідомлення, в якому пояснює батькам і учням, як працюватиме школа. В будівлі перебувають тільки адміністративні та технічні працівники, періодично школу відвідують батьки, бо деякі учні забули підручники.

«Наказ Міністерства національної освіти від 20 березня спонукає нас до дистанційного навчання, — говорить директорка. — Це означає, що школи мають реалізувати освітню програму та оцінювати учнів. Тут є зміни, бо досі оцінок не було, а контакт „вчитель-учень” був більш неформальним».

Любомира Тхір підкреслює, що вчителі готові застосовувати інформаційні технології: здебільшого працюють через електронний журнал, користуються також месенджерами, Скайпом та соціальними мережами. Для всіх вчителів створили робочу електронну пошту. Водночас деякі учні «не встигли» навіть відкрити електронний журнал, тому директорка просить батьків дбати про дисципліну.

«Епідемія — не пожежа, яку можна швидко загасити», — відзначає вона. Важко передбачити тривалість кризової ситуації, тому невідомо, як виглядатиме, наприклад, екзамен восьмикласника, який заплановано на 21–23 квітня. За словами директорки, без цього тестування великих втрат би не було, а до середніх шкіл учні могли б поступати на основі конкурсу атестатів. «Якщо вибір стоїть між здоров'ям, життям та екзаменом, то від останнього ми спокійно можемо відмовитися», — каже Любомира Тхір.

У бартошицькій школі 16 учнів з України — і саме в цій групі трапляються проблеми з комунікацією. Частина сімей до Польщі приїхала нещодавно і не має комп'ютерів, з ними зв'язок поки що відбувається через телефон.

Які взагалі настрої серед учнів? Напевно, до молоді з медіа потрапляє інформація про розповсюдження вірусу і нові жертви. Це може пригнічувати, тому директорка попросила вчителів розмовляти з учнями та всіляко їх підтримувати. «Діти мусять знати, що все це мине і ми всі повернемося до школи», — впевнена Любомира Тхір.

Вона підкреслює, що у випадку старших учнів зараз ключовою є самодисципліна, а з молодшими мають працювати батьки. Вони не замінять вчителів і не реалізують сценарій уроку, але головне, щоб використовували хоча б частково навчальні матеріали, які отримують від вчителів.

Дуже схоже з кризою справляються і в українському ліцеї у Лігниці. Тут також використовують електронний зв'язок, однак є проблеми, бо платформи чи комунікатори блокуються та зависають.

«Буває, що багато вчителів хоче працювати в один момент, тому системи перевантажуються», — говорить директорка лігницької школи Анна Гаврильчак-Маланчак, яка втім переконана, що незабаром все налагодиться.

Як і в Бартошицях, проблеми тут інколи трапляються з громадянами України. «Одна учениця поїхала до мами у Чехію і саме з нею не маємо зв'язку», — розповідає директорка.

Вона підкреслює також, що лігницька школа має якісне технічне обладнання, проте про проблеми з інтернетом вдома чи комп'ютерами повідомляють деякі вчителі. Директорка зазначає, що може наказати їм прийти і працювати на шкільній техніці, але цього не робить, бо не хоче ризикувати їхнім здоров'ям.

Анна Гаврильчак-Маланчак переконана, що у випадку молодших учнів матеріал завжди буде можна наздогнати у наступному навчальному році. Гірша ситуація з матуристами: вони сумлінно працюють, але рівних шансів із випускниками попередніх років, на жаль, не мають. «Такий нестандартний режим роботи повинен бути врахований при розробці матуральних завдань, — впевнена директорка. — Однак це довготривалий і непростий процес». Анна Гаврильчак-Маланчак підкреслює, що відкритим є запитання, чи Центральна екзаменаційна комісія зможе врахувати ці особливості і чи спробує пом'якшити завдання. Іншим виходом, на її думку, могли б стати зміни у системі оцінювання.

Загалом директорка лігницької школи — оптимістка і вірить, що всі складні моменти будуть вирішені. Досвід праці у дистанційному режимі потім напевно стане в нагоді й в нормальних умовах. Проте жодна техніка, переконує Анна Гаврильчак-Маланчак, не зможе замінити живого контакту «учень-вчитель».

Про свій досвід роботи розповідає й Петро Табака, вчитель української мови у пунктах навчання в Свйонках, Доброму Місті та Лідзбарку-Вармінському. Тут також вже з половини березня треба було пристосувати шкільну роботу до домашніх умов. Для Петра Табаки дистанційна праця не нова: вже кілька років він бере участь в онлайн-уроках з партнерами в Україні — але клопоти є у частини підопічних. Серед своїх учнів Петро Табака має багатодітну родину, в якій майже всі діти ходять до школи. У них вдома є один стаціонарний комп'ютер. Виявилося, що він зіпсувався, а інтернет підключений лише в одному мобільному телефоні. Мама намагається працювати з молодшими дітьми, а батько, у зв'язку з тим, що почалися польові роботи, зайнятий у господарстві. Зрештою, як сказав вчителю, у комп'ютерах не розбирається, тому очікує, що діти будуть радити собі самі: «Дітям не допоможу, маю свою роботу у господарстві».

«Але попри важкі нові умови, ми працюємо, — наголошує Петро Табака. — У кожну хвилину учень може зі мною зв'язатися та поспілкуватися у відеочаті, якщо матиме запитання». Учням він надсилає вправи чи корисні відео на YouTube з короткими завданнями до них. Відповіді учні записують у свої зошити. Від дітей вчитель очікує інформацію, щоб перевірити правильність виконання завдань, розуміння теми та загалом оцінити їхню роботу. — Петро Табака постійно на зв'язку з батьками, а директорам шкіл звітує про результати своєї праці.

Як бачимо, наша освіта не зупинилася, хоч і змушена, як вся держава і світ, перейти в аварійний режим. Може, дійсно після такого дистанційного і електронного навчання збагатимось новим досвідом. Може, опісля карантину учні з Лігниці, Бартошиць, Щеціна і Перемишля проведуть спільні віртуальні уроки, щоб потім вже реально зустрітись у якомусь таборі. Може, спрацюють й лекції української по Скайпу для дорослих представників нашої громади. Звичайно, їм теж після цього не завдавав би якийсь табір. ■

КОМЕНТАРІ

«Досвід війни з Росією став у нагоді»

Кияни розповідають про своє життя під час коронавірусної пандемії. Спокій і здоровий глузд — це їхня стратегія.

Богдан ЗАСАДНИЙ, викладач Київського національного університету ім. Т. Шевченка:

На роботу ми не ходимо, працюємо зі студентами дистанційно. Тішить те, що в цілому українці не піддалися масовій паніці та страху. У магазинах не спостерігається дефіциту товарів, хіба що не вистачає захисних масок та засобів для дезінфекції. Досвід останніх шести років життя українців в умовах війни з Росією став у нагоді. Активізувався волонтерський рух щодо поширення масок, у соцмережах з'являються контакти лікарів, які готові безкоштовно допомагати людям. Це все обнадіює і додає впевненості у тому, що все буде добре! Єдине непокоїть — щоби політична верхівка на чолі з президентом не використала цей час для поступок та укладання певних політичних домовленостей з Росією стосовно здачі наших позицій у війні. Президент Володимир Зеленський не демонструє бажання боротися, а лише шукає замирення з Путіним. А трьохсотлітня історія взаємин України з Росією чітко засвідчує бажання останньої знищити все українське. Проте вірю, що все буде добре!

Михайло ГУМЕНТИК, експерт з питань відновлювальних джерел енергії:

На мою думку, те, що відбувається, — це більше ажіотаж навколо надуманого вірусу. Подібні віруси грипу постійно мутують, і їх було вже дуже багато. Вважаю, що це нова гібридна війна в світі за сфери впливу між Америкою і Китаєм, а час покаже і розсудить — це не перша епідемія в ХХІ столітті. Але зараз все одно необхідно пам'ятати про гігієну та підтримувати імунітет. Сьогодні люди їдять дуже багато продуктів з великою кількістю хімії та антибіотиків, тому мають ослаблений організм. В моїй родині ми споживаємо природні антисептики. Це, зокрема, чай з липи та гілки верби, які багато років наші прадіди споживали замість аспірину та жарознижуючих засобів при застудах та ГРВІ. Ще п'ємо чаї з малини та калини. Взимку також необхідно побільше їсти квашеної капусти, яка має найбільше вітаміну С, до речі, це врятувало здоров'я багатьох солдатів у Другу світову війну.

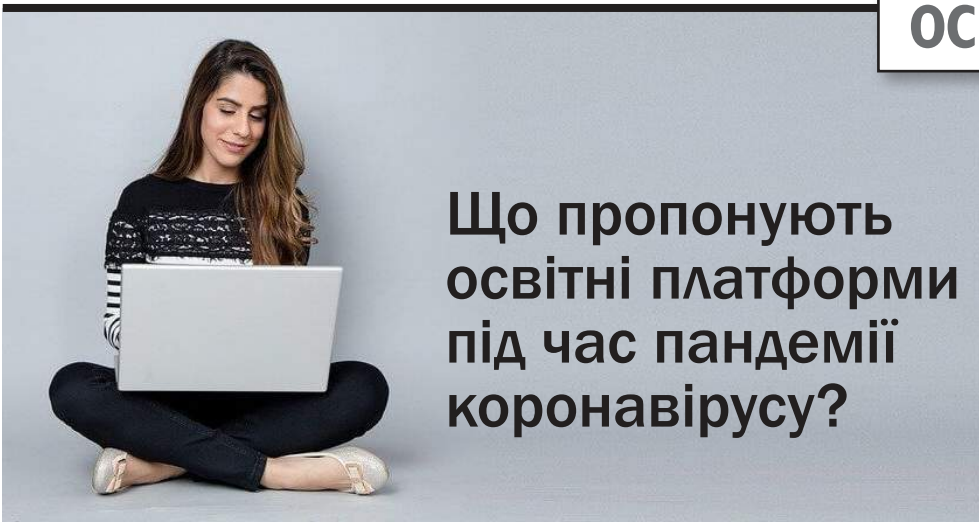
Роман КАБАЧІЙ, журналіст та історик:

Ми з дружиною поки що перебралися у село, що розташоване 40 км від Києва, де її мама має дім. Мама мусить майже щодня бути на роботі в Києві, оскільки її основна діяльність пов'язана зі студентами-іноземцями в університеті. Додому поїхали лише турки, всі інші залишилися в Києві. Комусь задалеко їхати, як китайцям, а хтось вважає, що в Україні краща медицина, ніж у них вдома. Ми працюємо віддалено. Я вже кілька років не прив'язаний до одного місця роботи, а дружина працює у міжнародному фонді, співробітників якого практично одразу відправили по домівках. Живимося новинами з соцмереж, наводимо порядки по дому і господі, почали дивитися більше фільмів. У селі безпека не відчувається. У масках у селі — досить крупному — не бачив нікого. У магазинах в районному центрі досить багато відвідувачів у масках, практично всі продавці, у мережних маркетах — також у рукавичках. ■

Сторінку підготував
Григорій СПОДАРИК

ОСВІТА

Що пропонують освітні платформи під час пандемії коронавірусу?

На епідемію коронавірусу й масове сидіння вдома – миттєво відреагували різноманітні освітні платформи, які пропонують використати карантин з якнайбільшою користю для себе та своїх дітей.

Так, Український інститут книги пропонує програми для учнів, батьків і вчителів.

1. Для початкової школи: #Живі-Письменники.

Серія коротких відеоінтерв'ю для молодших школярів з українськими авторками та авторами, твори яких включені до хрестоматій перших-четвертих класів. Для учителів і батьків під кожним відео прикріплені методичні матеріали, які допоможуть зробити перегляд кориснішим. Дистанційні уроки літератури – весело й жваво!

Посилання на відео: bit.ly/33tfP8U

2. Для старшокласників: Конкурс інста-відгуків Крец!

Конкурс для школярів віком від 14 до 17 років, масштабна акція з читання. Учасники мають написати відгуки на своїх інстаграм-сторінках та заповнити гуглформу. Десять із них поїдуть у травні на фестиваль «І» в Тернопіль.

Посилання на сторінку Крец! в Instagram: bit.ly/38Sfca2

Посилання на гуглформу: bit.ly/38Y3NVT

3. Читай-пиши.

Конкурс рецензій для школярів віком від 10 до 17 років. Учасниками стануть підлітки Луганської, Донецької та Харківської областей. Для участі потрібно заповнити гуглформу та надіслати рецензії до 1 квітня. Для відгуку школярі можуть обрати будь-яку книгу українською мовою, але перевагу журі надаватиме рецензіям на твори сучасних українських авторів. Цього року подавати на конкурс можна не лише текстові, а й відеорецензії.

Посилання на гуглформу: bit.ly/33q6NBVY

Посилання на сайт конкурсу: bit.ly/2TSD8FH

4. Для батьків та вчителів: Ранкова доза.

Серія подкастів, де публічні особи радять різноманітні книжки. У кожному випуску також звучить уривок з обговорюваної книжки. Серед гостей подкастів: Іван Малкович, Святослав Вакарчук і Злата Огневич.

Посилання на подкасти: www.pravda.com.ua/podcasts/5dc0510f45f34

Щоб провести карантин з користю, а не перетворювати його на незаплановані канікули, Prometheus пропонує вчителям, батькам, школярам та студентам використовувати більш ніж 100 безкоштовних онлайн-курсів (prometheus.org.ua/courses-catalog) для ефективного дистанційного навчання. Ось лише деякі з курсів, що можуть бути вам цікаві.

Для школярів на Prometheus доступні безкоштовні онлайн-курси підготовки до іспитів (prometheus.org.ua/zno):

1. Курс «Українська мова та література. Підготовка до ЗНО» – покликаний допомогти всім охочим вступникам поглибити та закріпити набуті знання із шкільного курсу української мови та літератури.

2. Курс «Історія України. Повний курс підготовки до ЗНО» – стане у пригоді всім, хто прагне закріпити набуті знання шкільної програми з історії України та підготуватись до ЗНО й ДПА. Курс розбито на теми, які відповідають програмі ЗНО та охоплюють історію України від заселення території до подій сучасності.

3. Курс «Математика. Підготовка до ЗНО» – покликаний закріпити знання з базового шкільного курсу математики.

4. Курс «Готуємось до ЗНО з англійської разом з могилянцями» – містить необхідні відомості, рекомендації та матеріали для успішної підготовки до тестування.

5. Курс «Підготовка до ЗНО з математики: лайфхаки від Могилянки» – стане в пригоді кожному, хто готується до ЗНО чи то самостійно, чи з репетитором, чи відвідує курси з підготовки до ЗНО.

Також наводимо перелік онлайн-курсів, що можуть стати у нагоді як школярам, так і студентам різних спеціальностей:

1. Онлайн-курси з англійської мови (prometheus.org.ua/english):

– Англійська для STEM (наука, техніка, інженерія та математика);

– Англійська для журналістів;

– Англійська для медіаграмотності;

– Англійська для кар'єрного зростання.

2. Наука повсякденного мислення.

3. Європейська зовнішня політика.

4. Навчаймось вчитись: Потужні розумові інструменти для опанування складних предметів.

5. Медіаграмотність: практичні навички.

6. Фінансовий менеджмент.

7. Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності.

8. Вибрані питання європейської історії.

9. Економіка для всіх.

10. Як вступити до найкращих західних шкіл та університетів.

11. Вступ до конституційного права.

12. Менеджмент.

13. Маркетинг: розробка та продаж пропозиції цінності.

14. Сучасне керівництво проектами – мистецтво порушення правил.

15. СМС – Система Менеджменту Ситуацій.

16. Вступ до Теорії обмежень та Процеси мислення як потужний підхід до управління бізнесом.

17. Філософія.

18. Соціологія та соціальні дослідження: що, як, навіщо?

19. Як створити стартап.

20. Урбаністика: сучасне місто.

Окремо виділимо онлайн-курси ІТ-спрямування:

1. Основи програмування CS50 2019.

2. Word та Excel: інструменти і лайфхаки.

3. Основи Web UI розробки.

4. Основи тестування програмного забезпечення.

5. Розробка та аналіз алгоритмів. Частина 1.

6. Цикл курсів з аналізу даних (prometheus.org.ua/dataanalysis):

– Візуалізація даних,

– Машинне навчання,

– Аналіз даних та статистичне виведення на мові R.

7. Основи програмування на Java.

8. Основи програмування (мовою Python).

Також ця платформа пропонує онлайн-курси для освіти сучасного вчителя: (prometheus.org.ua/courses-for-teachers):

1. Наука про навчання: Що має знати кожен вчитель?

2. Українська література. Осмислені й переосмислені.

3. Впровадження інновацій в школах.

4. Дизайн-мислення в школі.

5. Протидія та попередження булінгу (цькуванню) в закладах освіти.

6. Медіаграмотність для освітян.

7. Освітні інструменти критичного мислення.

8. Критичне мислення для освітян.

Додатково, Prometheus відкрив онлайн-курс «Коронавірусна інфекція: факти проти паніки», який доступний для всіх охочих з 18 березня.

На платформі Go!Teens школярі зможуть пройти безкоштовний п'ятиденний онлайн-марафон вебінарів про найпопулярніші ІТ-професії в Україні.

Школярі можуть також скористатись таким безкоштовним україномовним ресурсом як Khan Academy, що пропонує курси з математики, фізики, хімії, історії, фінансів, економіки, біології, мистецтва та комп'ютерних наук.

Для тих, хто володіє англійською мовою, може скористатись безкоштовним доступом до таких сервісів як Coursera й Edx: www.coursera.org та open.edx.org, де можна записатись на онлайн-курси найкращих університетів світу, зокрема Гарварду та Єльського університету. ■

Олександра ІВАНЮК

Продовження з 1 сторінки ➔

Чи жити окремо від родини?

«Маска – це лише один із засобів захисту, – пояснює лікар Ярослав із Вроцлава. – Ми намагаємось проводити якнайкоротші розмови з пацієнтами, щоби контакт між людьми був найменшим».

Він знає процедури, які мають проводитися, коли у лікарню потрапляє особа з коронавірусом. Проте не приховує, що як і кожен, боїться: «Ми з товаришами-лікарями щодня розмовляємо про загрози. Розуміємо: якщо захворіємо, через нас можуть захворіти і члени наших сімей. Ми будемо джерелом коронавірусу. А ризик великий, бо ми мусимо ходити на роботу. Ні лікарі, ні медсестри, ні медики-рятувальники, ні поліцейські, ні працівники прикордонної служби не можуть собі дозволити роботу на відстані».

Трапляються випадки, коли лікарі на час епідемії самі ізолювали себе від сімей. Вони приїжджають додому,

але не заходять всередину. З дітьми, дружинами бачаться лише через вікно, і навіть спільно обідають – лікар назовні, а сім'я в домі. «Моя дружина запропонувала, щоб я жив на час епідемії поза домом. А як усе це буде тривати два-три місяці (а все вказує, що так може бути)? – задумується Ярослав. – Не у кожного є можливості, щоб знімати квартиру і жити окремо від родини».

Батьки малих пацієнтів теж мусять брати до уваги обмеження. «У нас з дитиною може перебувати тільки одна здорова особа. Правила такі, що коли хтось із батьків увійде до лікарні, то не зможе залишити відділення до кінця перебування там своєї дитини», – зазначає Ольга, що працює у варшавській дитячій лікарні. Вона розповідає, що з огляду на безпеку, команда лікарів поділена на дві групи, котрі міняються щотижня: «У разі контакту когось з медиків з вірусом, це забезпечує „виключення“ цілої команди».

Самотні свята

У Ярослава, вроцлавського лікаря, зараз на роботі два пріоритети: лікувати хворих та дбати про безпеку своїх колег. «У лікарні, де я працюю, ми ще не мали пацієнтів з коронавірусом, – зазначає українець. – Проте я та інші лікарі кожного дня контактуємо з багатьма пацієнтами, тож ніхто з нас не може знати, коли ми можемо захворіти».

Він рекомендує усім обмежити свої зв'язки з іншими людьми до мінімуму: «Тоді повинно бути менше захворювань. Завдяки цьому медичні служби будуть більш спроможні боротися з епідемією. В іншому випадку все провалиться, не буде можливості лікувати усіх людей. Знаю, що скоро будуть свята, проте нам треба змиритися з тим, що вони будуть іншими, ніж до цього. Я б не рекомендував їхати до близьких. Імовірно, деякі з нас будуть самотні на свята. На жаль. Але ситуація, яку маємо зараз, вимагає самовідданості від усіх». ■

Павло ЛОЗА

Фото автора статті

Гнеска Європа, цілій світ є зажуре-на коронавірусом. Не знаме, коли тот вірус вигасне і люде заз почнут чути ся безпечні. Тото явище однак не якисе нове в історії світа. Што пару ві-ків люде мусіли боротися з новима хво-ротами, котри лем дают свідоцтво, што ми не можеме думати, што володієме цілим світом. Прикладом є джума — чорна смерт з середньовіча з XIV віку, котра вбила од 30 до 60% людей в Євро-пі. Хоц на щастя тота хворота оминула землі польски (винятком бил Слеск) та землі українски (винятком бив Крим).

Для Лемковини і не лем, бо ціж для цілої Європи (передовшитким в Се-редній Європі) в XIX віці таком траге-дійом была хворота, звана холером. Хо-лера — то барз небезпечна та заразлива хворота преводу покармового, повязана зо скаженом водом та скаженим їджи-ням. Смертельніст 1%, хоц сягає до 20%, коли є лічена, а коли ні — то сягат 50%. На світі било 7 пандемії холери.

Напевно скоріше наши землі досвід-чали інших бід, але не маме таких ма-терьяльних доказів в наших горах як по холері. По холері сут тоти сліди попрез цмінтері холеричні, де іщи стоят хрес-ти, хоц не всяді. Другим свідоцтвом той біди є каплички, присвячени тим поді-ям. Третім свідоцтвом сут числа помер-лих в книгах церковних. Не можеме ціж забиті о переказах, котри передавани

Епідемії на Лемковині і не лем

били і далі сут переказувани з покоління на покоління в спогадах наших родин. Мусиме ціж пам'ятати, што холера не лем была в наших селах. Вона была ціж в польских селах, а в наших вбивала не лем лемків, хоц найвеце, але ціж цига-нів, жидів, поляків, бо там тоти народи разом з нами жилі в згоді.

Людска натура є така, што хце як найскорше забивати про поганий час. Дятого гнеска так направду не за дуже знаме про тоту страшну подію. Бракує літератури, яка би глибше вказувала кілько зла зробила холера та і ми не за барз дбаєм по сьвіцки та в молитвах про тих похоронених на холеричних цмін-терях.

Треба коротко повісти, што праві в кожном селі бив хоц єден холеричний цмінтер. Ту подаю приклади не лем з Лемковини, бо хворота не знала і не знає границь держав та не виберат собі народ чи віроісповіданя. Не смотрится хто бідак, а хто богач, хто відомий в сві-ті, а хто простий человек. Для хвороти і смерти вшитки ми є рівні.

А тепер коротки інформації о холері на пару наших і сусідніх селах.

Лужна: Бив там цмінтер. Гнеска про те свідчит лем капличка і легенда, што тоту хвороту затримала дівка, котра ка-зала ся живом закопати.

Старий Жмигрид: Цмінтер є упо-рядковани, подібні лежит там около 100

люди. Хоц в тамтим часі до той паро-хії приналежали ціж Глійсці, але в часі епідемії бив спеціальний цмінтер для холериків. Гнеска є там паркінг само-ходовий.

Бортне: Цмінтер по другій страні церкви греко-католицкой. Холера з рока 1873, гмерло десі 50 люди. До гнес-ка сут 2 хрести. Єден фундації Теофіля Пелеша. Але є іщи цмінтер на Пустим Полі, при синім шляху туристичним. Там ся лішив єден кам'яний хрест.

Пелігримка: Цмінтер медже дерева-ми з 1831 рока. Є там памятник пароха Льва Париловича, померлого 29 серпня 1831 рока в часі епідемії.

Івонич: То ціж наше. Памятник є піскови. Він там є з 1831 рока.То є на півден од дороги з оселі Пшибилівка до Лісу Грабінського.

Поляни: 63 гмерлих.
Вишоватка: 19 гмерлих.
Граб: 32 гмерлих.
Мшана: 46 гмерлих.

Зиндранова: 3 села того є історія, што в половині 19 віку была так велька холера, што не било кому юж хоронити гмерлих.

Балутянка: В часі холери 1847-1848 років гмерло понад пів села.

Баниця і Ізби: Холера была в 1890 році.

Богуша: В селі било два цмінтері, в тим власні єден холеричні. В часі холе-ри была в селі барз велька смертельніст. Так што священики не провадили по-мерлих на цмінтер, а погребі билі лем при найбліжшой родині. А гробарями билі лем визначени хлопи, яких било 4 і вони чинили остатній послуг. Поді-бні їх вратувало перед хворотом те, што вони їли чеснок і обмивали руки і твар оковитком. Цмінтер холеричний бив при цмінтері греко-католицкім і росли там гарди смереки. В 1947 тоти смереки билі іщи барже гарди і груби, а гнеска не має смереків і лемків не є в Богуши... і не лем.

Гладишів: В селі тим бив вецє як єден холеричний цмінтер, два, а може три. Головний бив в середині села. Стояв там дерев'яний хрест, котрий ся пере-вернув зо старости. Подібні колісі там стояла церков з 16 віку. Другий цмінтер

холеричний бив звани “Під Гутом”, до-відано ся недавно. Знаме лем приблиз-но його границі. А третій цмінтер бив в страну Магури, лем гнеска є там ліс.

Устя Руске (Горлицке): В селі бив на-певно цмінтер, лем докладні не знаме де. Подібні школа початкова та при ній хижи на нім є збудувани.

Ліщини: Епідемія 1873 рока. До гнес-ка на цмінтері стоїт високий дерев'яний хрест. Хоц в памяті є ціж перший атак холери в роках 1830-1831. В 1847 році го-лод. В 1849 році заз холера. В 1889 році суша.

Кремпа (Крампа): В 1849 році до села пришла холера з війском росий-ским, котре ішло на Мадяри проти повстань в тзв. Восени Народів. Там то Юзеф Бем як генерал володів по-встаням. Хворота холера повернула до села Крампна в 1873 році та померло 92 люди.

Котань: В часі холери вмерло 32 люди.

Нова Вєсь: На конец хцу написати про Новес — Нову Вєсь. Цмінтер хо-леричний бив по правій страні на горі в нижній страні села в страну Нового Санча. На памят той трагедії стоїт там до гнеска капличка. Село било довге на 7 км та там была хижа при хижі.

Знам, што тота тема є кус забита. Пишу лем о пару селах. Не забывайме ціж про хвороту гішпанку, котру в на-ших селах звано червюнком. Вона ціж была вельком бідом. І ту памятам як дідо Петро оповідалі, што його сестра, а моя тета, коли захворіла на червюнку, все пришикувала на свій похорон. Ви-брала до труни вбраня, вінок на голову, бо мала лем десі 15 років та вказала на-віт хто має нести хоругві.

Вічная памят жертвам епідемії на на-ших землях і не лем.

Текст написано говірком села Нова Вєсь

Адам ВЄВЮРКА

Хвороти епідемії билі сут і будут в світі люди на Землі. Людский розум з часом однайдує лік на тоту біду. Але ми не можеме забивати о тих жертв пан-домії в історії, котрих так скоро смерт вкрала з нашого світа. Вічная пам'ять.

Предкове наши справді пережили не єдну біду

Нашы предкы пережили юж не єдну біду, епідемію тіж не єдну, але не думайте, же бесіда буде о коронавірусі. Ні, ани не буду ту зас мо-лод о 47' році. Хоц правду повісти треба, лем тота нещасна подія цілі час ищы мечє ся тіньом на наше жытя. Іншы біды давно юж зчезли з лица нашої зем-ли, одышли в непамят, а акция «Вісла» разом з нами жыє, уважні ся нам призе-рат і фурт наслухує, ци по нашому ищы дыхаєм. Але тепер справді не о ній хочу вам оповісти. Од ней зачынам, но бо рана ньом задана до чыста ся не загоїла. Хоц од холеры, ци од іншой дакой біды, все коли лем бы не пришло, в наших се-лах гынуло немало люди, але и так на-вет не є што порівнувати ей з тым, што принесли нам події з 1947 рока. Можете вірити мі на слово, же нич а нич не збре-шу, як повім, же в наші історії смертны «жнива» припадали на чысто іншы роки, а не на акцию «Вісла». Але и так дальше буду бесідувал, же 47' был гір-ши. По холеричных «жнивах», так як по каждых, приходила зима, а по зимі все наставала яр, перше ци пізніжше, а пак красне або и ищы краще літо. По акції «Вісла» кінця зими хыбаль ищы не ви-

дно, по мойому она єст «зимом», котра переморозила нас до цна и то ей холод до гнеска чуєм по кісьях.

Нижє постарам ся вам доказати, же предкове наши справді пережили не єдну біду. Іх все ратувало тото, же были на своїм, в себе и зо своїма. Гладышів и Вірхня по біді дале были Гладышовом и Вірхньом, правда в селі было кус менше люди, але барже ся шанували, жыли пре-цін і разом юж неєдно лихо побороли. Добрі ся подумете, дале буде лем о бідах, які переточыли ся през два тоты наши села, очывидно буде головні лем о тім, штом нашол в метрикальных книгах.

Перша записка о епідемії походит з 6 мая 1784 рока, товды: ***Pro epidemia***, адже: на епідемію гмер 50-річни *Basilius*, адже наш Василь. Єгомосьць таке записали, але то хыбаль не была ищы епідемія, но бо засада доміна заді-яла в нас аж в 1787 році. Товды 27 мар-ця: ***na Puchline*** гмерат *Stephanus*. З тым записом мам біду, бо може ту ходити о голод, при котрім люде пухли, або о чысто іншу внутрішню хвороту. Тов-ды в Гладышові од липця до грудня 11 осіб гмерло: ***na chrosty***. Може то *оспа* змела їх з того сьвіта? В Вірхни:

na krosty гмерла лем єдна особа, але кус скорше, бо 20 грудня 1786 рока. Адже мож повісти, же ту было безпечніжше. В Гладышові было гірше, біда пере-чекала деси и зас вдарила. В червци 1790 рока на кросты гмер сын Федора и Анны гроджений 29 марця 1789 рока. Од 20 листопада 1792 до 3 жовтня 1793 рока на пухлину гмерли штырі особы. Більше село то і більше небіщыків, але прецін то и так недуже гмерців, як на епідемію. Більше осіб на кросты гмерат в 1795 році, перша 7 липця, а єденадцета 21 жовтня (в тім штырі в Вірхни). При них по латині записано, же причыном їх смерти была оспа (*variolaе, vario-lar, variolarum*). Медже том варіольом а кростами мож перешмарити міст, то хыбаль тота сама хворота, перше записувана латинком, а пак по латині. Тоты дві головны найбарже небезпеч-ны причыны сошєстя з того сьвіта наших предків (***na krosty; na Puchline***) присутны сут в книгах наших сіл ищы през кілька років. Раз єдна, а раз друга царює ту и зберат своє живоно, серпом же як бы была на своїм поли. ***Grassans*** (адже *пухлина*) єст причыном смерти ищы лем річного Даниїла. Гмер 10 лис-

топада 1797 рока, а до 10 стычня 1798 рока в селі на тоту хвороту гмерат ищы сім інших осіб (штырі в Вірхни), но и 18 мая наступного рока на пухлину з того сьвіта одходить ищы єден человек. Мішок смерти кус шырше розвязал ся 20 мая 1800 рока, но и в селі товды до 8 верєсня малисме 38 похоронів (в Вірх-ни три). При них єгомосьць записували: ***Nakrosty, Na krosty, ospa, krosty, Krosty***. Пак тіж на кросты и на пухлину в нас гмерло ищы кілька осіб, в 1805 році 12 осіб (6 в Вірхни) на кросты, а в 1806 на *Grasująca* 3 особы. По мойому *Grasująca* єст спольшыньом латиньской назвы той самой хвороты (*Grassans*) высше юж зга-даной. Пізніжше біда кус ся задримала. В 1811 році, од 28 марця до 14 липця, на: ***pustulae***, адже тіж на прыщы-кросты, гмерат 11 осіб. Певні то тота сама хворо-та лем інакше названа. *Grassans* стосує техніку Mac Artura, скачє з рока на рік (так як тот гамерицкі генерал з острова на острів, коли в часі II Сьвітової вій-ны борол ся з Японцями) и вертат до нас в 1817 році по 9 осіб як по своє. Зме-ла їх медже 2 серпня а 8 верєсня.

Закінчення в наступному номері «НС»

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА

Історія

▲ Церква у Старому Корніні, де після епідемії чуми поширився культ чудотворної ікони Божої Матері

Епідемії на Підляшші

Увесь світ живе зараз новинами про пандемію коронавірусу. Проте варто пам'ятати, що в минулому епідемії та пандемії інфекційних захворювань, унаслідок яких вмирали мільйони людей, були частим явищем. Пошесті не обминали також українське Підляшшя, де чума або холера вбивали цілі села.

Епідемії в історії людства були повсюдними. «Чорна смерть» у середині XIV століття, внаслідок якої померла третина населення Європи; епідемія чуми в державах, що брали участь у Великій північній війні на початку XVIII століття; спалах холери 1831 року або іспанський грип у 1918-1919 роках, який убив приблизно 50-100 мільйонів людей — ось лише декілька прикладів.

Віками люди у свій спосіб пояснювали причини пошестей. Це могла бути поява комети, величезна кількість жаб, мишей чи мух; швидкі зміни погоди, затемнення Місяця або Сонця. Вірили також, що епідемія — це покарання вищих сил. Тому люди йшли на паломництво до святих місць, молилися в церквах, ставили хрести з проханням до Бога про захист. Шукаючи відповідальних за хворобу, звинувачували передусім євреїв.

Аж до XVIII століття найкращим способом вберегтися від мору вважали втечу з охоплених епідемією земель та ізоляцію в менш заселених місцях. Проте, не розуміючи механізмів передачі чуми, віспи, тифу, холери та інших епідемічних хвороб, люди не знали, як успішно з ними воювати та захиститися у майбутньому від масових захворювань.

Пошесті на підляській землі у давні віки

Інформації про найдавніші пошесті на Підляшші мало, проте відомо про декілька великих епідемій, які прокотилися регіоном. Їхньою головною причиною була погана гігієна та харчування, низький рівень медичних знань та — перш за все — війська, які проходили цими територіями та приносили з собою різні захворювання.

Відомо, що епідемії доходили до окраїнної території Підляшшя уже в середині XIII століття, коли разом із монголо-татарською навалою на Київську Русь поширилися й різні масові захворювання. Пізніше великі пошесті на Підляшші, внаслідок яких вимирали майже цілі села, були також пов'язані з

бойовими діями та присутністю у регіоні різних військ.

Великі наслідки мали передусім чума (XVI-XVIII століття) та холера (XIX століття). Відомо, що жителі Підляшшя страждали від епідемій у 1572 і 1577 роках. Найбільше, однак, ми знаємо нині про пошесті з часів Шведського потопу 1655-1660 років. Як стверджує польський історик Єжи Вісневський, внаслідок воєнних дій, епідемій та голоду населення тодішнього Підляського воєводства зменшилося наполовину. У королівщинах (землі королівського домену, державні землі — *ред.*) воно скоротилося на 68%, у приватних маєтках — на 17%. Підляшшя внаслідок Шведського потопу стало однією із найбільш знищених провінцій у межах Речі Посполитої. Усі місцевості Більського лісництва залишилися практично порожніми, і це мало вплив на заселення українськомовних територій — воно поступово відроджувалося протягом наступних десятиріч років.

Наступна жахлива епідемія була пов'язана з Великою північною війною між Московським царством та Шведською імперією на початку XVIII століття. Унаслідок чуми 1709-1711 років вимерла третина населення Польщі та Пруссії. Епідемія не обминула також Підляшшя. Від хвороб, принесених армією, померли тисячі людей. Українськомовні жителі регіону залишали свої домівки. Однак, як зауважує Єжи Вісневський, це не змінило етнічного складу регіону, оскільки потужні села заселили родичі або сусіди з інших місцевостей.

З пошестю з початку XVIII століття була пов'язана поява численних місць православного релігійного культу.

«Люде не зналі, як боронітьсь, — розповідає місцевий дослідник Юрій Плева, — і зворочувалися до Бога. З тамтого часу виводиться культ ікони Божої Матері Корнінської із Старого Корніна. Так само в тому часі починається культ Грабаркі, якая ще тогди не была така знана, а тоже П'ятыонкі і ще кількох святих місць».

Так, перша згадка про Святу гору Грабарку відноситься до 1710 року. За

переказами, під час епідемії хворі зцілювалися водою з її джерела. Відповідно до хронік парафії у Сім'ятичах, порятунком від хвороби знайшли тоді 10 тисяч людей. У знак вдячності місцеві збудували на горі каплицю. А тодішня пошесть була останньою великою епідемією чуми на території Речі Посполитої.

«Хай тебе халєра возьме!»

У XIX столітті ознак пандемії набуло раптове поширення холери — гостро-інфекційного шлункового захворювання, яке передавалося при вживанні забрудненої води та їжі. У Європі найсерйознішою була пошесть з 1831-1838 років. На Підляшшя вона прийшла разом із російськими військами під час Листопадового повстання.

У Білостоці перші випадки захворювання виявили 7 квітня 1831 року. Згодом хвороба з'явилася у підляських селах. До прикладу, у метричних книгах уніатської парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Чижих можна знайти інформацію про те, що першою особою, яка померла від холери, була 73-літня «Hlikerya Misiejuczka Wdowa ze Wsi Osowki» («Вдова Глікєрія Місеючка з села Осовки»). Загалом з 2 квітня по 31 серпня у парафії Чижі не стало 94 людей різного віку.

Про епідемію 1831 року збереглася детальна інформація, оскільки тоді вже створили спеціальні повітові комітети захисту від холери. У Державному архіві в Білостоці знаходяться документи, пов'язані з епідемією, зокрема з Більського комітету.

Людам не дозволяли збиратися у великі скупчення — навіть на молитви. Це стосувалося передусім євреїв, яким обмежили свободу пересування. Школи були закриті, молодь отримала наказ залишатися вдома. Населення було зобов'язане повідомляти про кожен новий випадок хвороби. У Більську-Підляському створили два лазарети — один для євреїв, інший для християн. Багатші підляшани залишалися вдома, однак на їхніх хатах робили напис «холера». Загалом метою боротьби з епідемією не надто відрізнялися від сучасних — це була передусім ізоляція та обмеження свободи пересування.

Попри все це, перемогти захворювання було важко. Це пов'язано із низьким рівнем медичних знань (лише у 1883 році Роберт Кох відкрив та описав холерний вібрион — збудника холери, що зробило боротьбу з хворобою успішною), а також поганою гігієною. У XIX столітті люди часто використовували дуже примітивні методи лікування — вважали, що не треба митися, носили при собі зілля (наприклад руту чи полинь, яке нібито охороняло від захворювання), а також використовували з лікувальною метою алкогольні напої. Щоб не захворюти, пили спеціальну мікстуру з вареного дьогтю та води — дорослі випивали склянку, дітям давали лише ложку.

Однією з останніх епідемій холери на підляських землях була пошесть 1855 року. Як це виглядало на території парафії Чижі — проаналізував Юрій Плева, за підрахунками якого протягом місяця померло 167 осіб, майже половина з яких — у його рідному селі: «Найбільш умерло в Курашеві, бо 80 чоловік. Хоч Чижіє білі трохи боульши, то там умерлі 44 особи. У Курашеві демографічні страти билі найбоульши, бо виходіт, што вмер шточетверти чоловік. У Лєневі вмерло двох, у Лядах ніхто не умер, а в Куойлах оно одне дітя. Най-

больш умерло малих діті, найменч у вікові 20-30 літ».

Мабуть, саме ізоляція мала вплив на те, що епідемія не поширювалася на сусідні села — лише так можна пояснити той факт, що у Курашеві від неї постраждало 80 селян, але в розташованих за три кілометри Лядах не помер ніхто.

Розповідаючи про спалахи хвороб на Підляшші, варто також згадати про найбільшу трагедію місцевого українськомовного населення — тобто біженство (пол. *bieżństwo*, втеча — *ред.*) 1915 року. Умови масових переміщень людей сприяли спалахам захворювань, які призводили до смерті втікачів, передусім дітей. Епідемія тифу вбивала підляшан також пізніше, коли вони поверталися з Росії на рідні землі. За підрахунками дослідників, внаслідок жахливих умов, голоду та епідемії загинула третина біженців.

«Холєрични могілкі»

Померлих під час епідемій ховали протягом доби на спеціальних кладовищах далеко від людських поселень. Місця поховань позначали камінням, щоб було відомо, де вони знаходяться. Неподальк ставили один або три дерев'яні хрести. На ці кладовища, що їх на Підляшші звали «холєрични могілкамі», люди потім не заходили, побоюючись, що це може спричинити наступні захворювання.

У регіоні було дуже багато таких поховань. Практично кожне село мало свої місця, у яких хоронили загиблих під час епідемії. Жителі одного населеного пункту не дозволяли ховати померлих з сусідніх сіл у себе, тому що це могло спричинити розповсюдження хвороб. Зараз «холєрични могілкі» — це найчастіше призабуті місця, за якими ніхто не доглядає.

Сліди колишніх епідемій на Підляшші — це також численні придорожні хрести, які мали охороняти людей та цілі села від пошестей. Сьогодні навіть найстаріші місцеві мешканці не пам'ятають, за яких умов вони з'явилися.

Боротьбу з епідеміями та подолання багатьох із них можна вважати одним із найважливіших, часто недооцінених, успіхів в історії людства. Зараз світ зіткнувся з новою пандемічною хворобою — коронавірусом. І хоча ситуація доволі серйозна, не впадаймо в паніку та пам'ятаймо, що протягом багатьох століть нашим предкам доводилося мати справу зі значно більш загрозливими хворобами. ■

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

КУЛЬТУРА

Фото з архіву колективу

▲ «Студенти танцюють» після репетиції у Вроцлаві в лютому цього року

«Танці для мене – це життя номер два»

18 лютого виповнилось три роки від першої репетиції загальнопольського танцювального колективу «Студенти танцюють». Це був період тяжкої праці, підготовки репертуару та формування основної команди. Зараз ансамбль виходить на новий етап, в якому вже є що презентувати і хочеться робити це якомога частіше. На порозі четвертого року діяльності про свої найбільші досягнення, мотивацію та плани розповідають четверо активних членів колективу: Ксеня Комар (керівниця колективу) з Перемишля-Кракова, Анна-Марія Бунзило з Лігніці-Вроцлава, Андрій Кравченко з Києва-Берліна та Ярکو Камінський з Білого Бору-Познані.

Якщо взяти до уваги лише статистичні показники, якими є найбільші здобутки цих трьох років?

Ксеня Комар: Перш за все, ми вивчили аж сім танців. Маємо запрошення до різних країн на танцювальні фестивалі, хоча на них важко вибратись. Поки що на цей рік плануємо чотири концерти у Польщі і чекаємо на наступні запрошення. Крім того, через наш колектив пройшло (тобто було хоча б раз на репетиції) 92 особи. Загалом за ці три роки відбулися 24 репетиції, а виступили ми п'ять разів. Це і багато, і небагато, беручи до уваги, що люди в ансамблі постійно змінюються, бо навчаються в різних містах, не всім підходять дати наших зустрічей. Одним словом, складнощів у роботі гурту багато.

Концертів у вас не надто багато, що ж вас мотивує брати участь у репетиціях?

Анна-Марія Бунзило: Я приєдналася до «Студентів» в листопаді минулого року, була поки що на чотирьох репетиціях. Мене надихає чудове поєднання української культури зі «своїм» середовищем. Танець – це фізична робота (але під час неї треба думати), а також праця над собою, подолання своїх меж, діяльність в команді, направлена на зростання нашого спільного рівня.

Ярکو Камінський: Я виріс у Білому Борі, де змалку танцював у шкільному ансамблі «Вітрогон». Зараз живу у Познані, де, на жаль, немає організованого українського середовища, тож участь в ансамблі «Студенти танцюють» для мене – нагода побути зі своїми. Моя перша репетиція – це була четверта репетиція гурту і відбувалася вона в Гданську. Проте якби ми не танцювали, а просто зустрічалися – я б певно не приїжджав. Танець – це те, що мене захоплює і приваблює, дає мені радість.

Андрій Кравченко: Я доволі «свіжий» мігрант. Як ансамблю три роки – так і я три роки тому переїхав з України в Німеччину. І ще до того, як виготовлялась

моя віза, я вже шукав танцювальний ансамбль у Берліні. Писав до українських організацій, але нічого не знайшов. Мені треба було щось, що буде мене хоч якось зв'язувати з Україною, з моїм рідним. В Києві я танцював, тому й тут найбільш слухними мали стати танці. І от завдяки товаришу навесні 2018 року я дізнався про цей проект, який зараз для мене, якщо казати чесно, – найбільш очікувана подія кожного місяця. Танці для мене – це життя номер два, що дає можливість з новими силами повернутися до побутових справ. Там у мене робота, сім'я – а тут зовсім інше життя. Я маю нагоду змінити оточення, змінити те, що я роблю, що відбувається у мене в голові – це просто повне перезавантаження.

Андрію, а в тебе великий досвід танцюриста?

Андрій: Так, я танцював в Києві з 2007-го, тобто 10 років. Перервав заняття, бо поїхав до Німеччини. Рік не робив нічого, бо про ансамбль не знав, думав – ну, якось буду жити. Але ні, не вдалось. І через рік після переїзду, на щастя, я знайшов «Студентів».

Оскільки ти вже дорослий чоловік, в тебе сім'я, робота, тобі не дивно танцювати з молоддю? Для них ти не «дідуся»?

Андрій: В таких ансамблях це нормально. В Києві в нас були і 45-річні, а мені в той час було 25. Це гарно, коли люди зовсім різного віку можуть танцювати разом і комфортно почуватися при цьому.

Якого розвитку бажали б ви «Студентам» у наступні три роки?

Андрій: Було б чудово, якби в нас було одне місце зустрічей, база та сильний основний склад танцюристів.

Ксеня: В принципі, ми вже маємо основний склад, тільки деякі особи міняються. Це біля 20 осіб, дівчат більше,

ніж хлопців. Є також група учасників, які не мають танцювального досвіду, але зараз активно тренуються і намагаються наздогнати інших. Тобто через кілька репетицій основний склад ансамблю повинен збільшитись. Але нам бракує хлопців – у найкращому випадку їх семеро, тобто ми можемо ставити танці лише для шести пар. Хіба що дівчата можуть мінятися.

З огляду на вік більшості танцюристів, чи не побоюєтесь ви, що через два-три роки люди почнуть покидати ансамбль, бо в них з'являється «серйозні справи» – сім'ї, діти, кредити?

Андрій: Думаю, що в якийсь момент люди будуть залишати ансамбль завжди, тому треба залучати молодь. Людей з перших курсів вишів чи останніх років у школі. В нас у Києві так було: сильний основний склад, ми нікого нового не набирали – і через два роки все розвалилось. Отже, має бути притік молоді в ансамблі, тоді буде все в порядку.

А скільки нових людей в цьому навчальному році поступило в «Студенти»?

Ксеня: Чотири особи. Думаю, так мало, тому що ми небагато концертуємо та не показуємо наш ансамбль в українських школах. Обставини так склались, що в «Студентах» танцюють в основному люди з нацменшини, а в українських школах навчаються здебільшого учні з України, тож знайомства між ними та іншими немає. У нас є план – виступити у кожній українській школі в Польщі, щоб показати себе та запросити молодих людей приєднатися. Також треба збільшити кількість виступів взагалі, бо мрія кожного танцюриста – виступати на сцені і показувати результати своєї тяжкої праці.

Троє з вас є випускниками українських шкіл у Польщі, всі ви танцювали в шкільних колективах. Чи знаєте, як ці колективи працюють зараз?

Анна-Марія: Наскільки мені відомо, в Лігніці (школі, яку закінчувала я, а зараз навчається моя сестра) танцювальний гурт діє нормально. Але те, в чому я мала можливість брати участь у школі, виявилось лише підготовкою до того, з чим маю справу тепер. «Студенти танцюють» відрізняються професійним ставленням до танців, на репетиціях ми готуємося дуже ретельно. Це щось більше за шкільний колектив, безумовно.

Ярکو: Коли я був малим, то дуже не хотів танцювати і йти на перші репетиції молодшого складу «Вітрогону». Але коли закінчував гімназію і почав танцювати в старшому «Вітрогоні», то сприймав це вже як виклик. Згодом в ліцеї мені дуже сподобалось танцювати і так лишилося до сьогодні. А як зараз виглядає ситуація в школі в Білому Борі з «Вітрогоном», чесно кажучи, не знаю, бо окрім мене, ніхто звідти зараз з нами не танцює.

Яка атмосфера в гурті «Студенти танцюють»?

Ксеня: Перш за все, у нас гарні, дружні відносини між хореографами і танцюристами. Втім маємо усталену дисципліну, наприклад, ніхто не запізнюється на репетиції. Зараз відбувається зміна хореографів, з нами почала працювати нова постановнича Наталія Стецюн. Варто згадати, що наші постановки були створені хореографами-студентами, це також щось особливе для нашого гурту.

Хлопці, як працюється з жінкою-хореографинею?

Андрій: Мені дуже подобається. Якщо порівнювати з першими хорео-

графами, то вона найкраща. І по тому ефекту, який ми від неї маємо, це видно. Ми витрачаємо час більш адекватно, на те, що нам потрібно. До цього десь 60% репетиції це були фізичні вправи, а якщо брати до уваги, що ми зустрічаємося раз в місяць – зрозуміло, що не можемо собі таке дозволити. Наталія до цього танцювала в ансамблі «Козаки Поділля» в Хмельницькому, переїхала з України в Польщу декілька років тому, живе у Вроцлаві і працює в Центрі української культури та розвитку у Вроцлаві. Нам дуже приємно з нею співпрацювати.

Ярکو: Наталія підходить до роботи з нами дуже професійно. Фізичні вправи нам потрібні, але маємо їх робити вдома, протягом місяця. А на репетиції нам треба вдосконалювати ті сім танців, які вже маємо, та вчити нові.

Як організовуєте репетиції та звідки берете кошти на їх проведення?

Ксеня: Відколи ми є ансамблем, внесеним до списку гуртів Об'єднання українців у Польщі, то нам часто повертають гроші, витрачені на подорожі та оренду зали. Буває, що цих коштів не вистачає, і під кінець року треба затягати пояси, тому завжди намагаємось економити. Кожного місяця також трохи скидаємось грошима, а на концертах глядачі складають пожертви «до капелюха» – з цього оплачуємо хореографа.

Чи думаєте міняти назву ансамблю?

Ярکو: Якщо видумаємо щось коротке (бо професійні ансамблі переважно мають короткі назви, які легко запам'ятати), то думаю, що варто поміняти.

Андрій: Погоджуюся з Ярком. «Студенти танцюють» – це оригінальна назва, але нам потрібна більш сценічна.

Ви вкладаєте в цей ансамбль багато часу і праці. Хочеться частіше бачити вас на сцені.

Ксеня: Інколи виходить, що нас запрошують на концерти в той час, коли студенти мають іспити. Тоді, на жаль, ми відмовляємо. Але, чесно кажучи, із запрошеннями з боку наших громад ситуація не найкраща. Плануємо виступ у Білому Борі та пробуватимемо організувати додаткові концерти поблизу. Досі ми виступили лише на Ярмарку в Гданську (це був наш перший концерт), в Варшаві на «International Festival of Warsaw», на двох Маланках (в Перемишлі і Варшаві), а також на фестивалі в Празі.

Анна-Марія: Звичайно, нам треба їздити і показувати себе де тільки можна. Навіть по малих заходах, щоб було нас видно. Серед моїх ровесників ніхто не знав, що існує цей ансамбль. А я особисто дізналася про це з «Нашого слова», після першої репетиції у цьому навчальному році, яка відбулася у Вроцлаві. Тому я й вирушила в листопаді до Гданська. Коли їхала, дуже переживала, чи мене приймуть, мала сумніви, бо всі один одного знають, а я їду сама. Але виявилось, що танцюристи ансамблю дуже відкриті та приязні люди. Важко поєднувати танці з навчанням, але якщо добре організуватися, то все виходить. Хоча після репетицій буває страшенна «крепатура» (сміється), але це все одно радує. Це як укол ендорфінів! ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Охочі вступити до лав колективу «Студенти танцюють» можуть подзвонити за номером 666-951-037 або написати листа на: studentytanciujut@gmail.com.

Сторінка ансамблю в мережі Фейсбук: Studenty-Tanciujut-1874636539501991

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

ОЛЕГ ШИНКАРЕНКО «БАНДЕРА DISTORTION» — ВІННИЦЯ: «ДІМ ХИМЕР», 2019, 304 С.

«Бандера Distortion»: пародія і матеріал для серйозних роздумів

Відомий український письменник-експериментатор Олег Шинкаренко для свого нового роману вирішив узятися за конфліктне в Україні та поза нею питання Степана Бандери і українського націоналізму ХХ століття. Результат не претендує на істину чи розв'язання історичних і політичних суперечностей, але прагне підважити стереотипи на цю тему, як позитивні, так і негативні.

Шинкаренко підійшов до теми нестандартно. Він повівся з історичним матеріалом абсолютно вільно, не лише дофантазовуючи, а й демонстративно доводячи до абсурду чимало сюжетів і фактів (до речі, саме слово «distortion» із назви книжки означає перетворення звуку до невпізнаності за допомогою спеціального приладу під час гри на електрогітарі). Наприклад, нацистський табір, у якому був ув'язнений реальний Степан Бандера, в романі опинився на іншій планеті. Химерним є й переплетення Визвольних змагань ХХ століття із сьогодишньою реальністю:

книжка розпочинається з того, що російський пропагандист, який живе в Києві, зазнає параноїдальних нападів, і йому здається, що за ним женуться одразу двоє Степанів Бандер. Герой хоче тікати до Росії, до своїх московських кураторів, але помиляється поїздом — і приїздить прямісінько на Донбас, на лінію фронту, де, поміж інших пригод, знаходить текст роману про Бандеру.

Звичайно, не Олег Шинкаренко перший вигадав абсурдно перекомбінувати історичні реалії (точніше, те, що ми про ті реалії знаємо, — письменник неодноразово наголошує на цьому; та й взагалі, сумніви щодо усталених історичних знань є одним із провідних, наскрізних мотивів книжки). Це можна назвати досить типовим, хоча й індивідуальним втіленням прийому деконструкції. Але найчастіше в подібних випадках письменники обмежуються грою зі стереотипами чи, скажімо, повністю занурюються у фантастичний літературний світ. А Шинкаренко ретельно попрацював зі здобутками історичної науки, і як наслідок — поміж дидактичних конструкцій пригод його героїв виникає чимало матеріалу, який справді вважається історичним. Так, у романі Степан Бандера читає стилізацію — нібито невідомі оповідання Густава Майрінка. І хоч таких оповідань не існує, Бандера і справді мешкав певний час у тому ж містечку, де раніше жив всесвітньо відомий письменник. А подорож дочки Бандери через баварський ліс, де вона ледь не стає Червоною Шапочкою, накладається на реальні спогади людини, як вона мусила ходити лісом. У книжці є також розлогі й інформативні примітки, які для зацікавлених читачів можуть бути відправним пунктом до подальших пошуків інформації.

На диво, літературна гра з такою непростю темою читається вельми легко і весело (інша справа, що прихильни-

кам винятково реалістичної літератури це все навряд чи буде цікаво). В Олега Шинкаренка є специфічна іронія, смак до абсурду, гнучкість сюжету й письма, не завжди, щоправда, супроводжена аналогічною гнучкістю мови. Час від часу він стилізує або пародіює якихось авторів, стилі чи манери, змінює підхід до оповіді або й радикально перекидає сюжетні обставини. Сам письменник у цьому контексті любить позиціонувати себе як прихильник літератури метамодерністського типу («метамодернізм» — досить суперечливий термін, яким частина літераторів і теоретиків прагнуть описати підкреслено еклектичні літературні тенденції «після постмодернізму»).

Але — знову цікавий парадокс — Шинкаренко не обмежується формальною грою. На сторінках роману «Бандера Distortion» ми повсякчас стикаємось і зі справжніми серйозними проблемами: наприклад, із темою виживання людей у прифронтовій зоні сьогодишньої українсько-російської війни, з деморалізованим станом значної частини суспільства. Є тут сторінки, що спонукають до роздумів про терористичні методи в українсько-польському протистоянні першої половини ХХ століття. Поставлено також запитання щодо подій Другої світової війни, зокрема неформальних взаємин різних сторін кривавого «многокутника».

Роман «Бандера Distortion» — не лише самозанурена естетська гра і знушання з прямолінійних стереотипів відданих прихильників і жовчних ненависників українського націоналізму, але й книга, що спонукає читачів до критичного мислення, до формування самостійної думки як про історичні перипетії, так і про гострі теми сьогодення. Годі й казати, наскільки перше пов'язане з другим. ■

Олег КОЦАРЕВ

ТОМАШ ДОСТАТНІЙ, «ДУХОВНІ МАНДРИ», ПОЛОНІСТИЧНИЙ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ІМ. ІГОРЯ МЕНЬКА ДДПУ ІМ. ІВАНА ФРАНКА, ТОВАРИСТВО «ФЕСТИВАЛЬ БРУНО ШУЛЬЦА» В ЛЮБЛІНІ, ДРОГОБИЧ — ЛЮБЛІН, 2019. — 178 С.

Голос віри, толерантності й об'єднання

Монах-домініканин Томаш Достатний народився у Познані, нині мешкає в Любліні. Він — публіцист і перекладач, учасник екуменічного руху та діалогу з іншими релігіями, національними та етнічними громадами, а також — журналіст, блогер, співорганізатор різноманітних заходів і дискусій. Але насамперед він — душпастир, з тих, про кого говорять, що вони «від Бога». Томаш Достатний

— активний популяризатор ідеї примирення між народами, перш за все між українцями та поляками. Передусім він виявляє велику пошану до українців, нашої історії і сьогодення. Він чудово володіє нашою мовою, знає історію України, а на зустрічі з громадою вдягає вишивану сорочку. Зрештою, і свою нову книгу «Духовні мандри» він вирішив видати двома мовами — польською та українською.

Священик Томаш Достатний закоханий в Україну, але насамперед — у Дрогобич та образ легендарного мешканця цього міста Бруно Шульца. Це письменник трьох народів — українського, польського і єврейського — хоч дехто полюбляє переконувати, що він був лише польським автором, бо ж тоді Дрогобич належав Речі Посполитій, або апелювати до єврейського походження Шульца.

«Духовні мандри» — це п'ята книжка в циклі «Acta Schulziana». У ній читач знайде, серед іншого, промови Томаша Достатного, виголошені під час літературно-наукових конференцій у рамках Міжнародного фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі. Автор ділиться також роздумами з мандрівок до історично вагомих місць. Томаш Достатний показує, як можна дивитися на світ через призму зустрічей з цікавими людьми, у його випадку — істориком літератури Яном Блонським, есеїстом та літературним критиком Анджеєм Кійовським, письменником, президентом Чехії Вацлавом Гавелом та всесвітньо відомим польським репортером, атеїстом Ришардом Капусцінським, з яким священик говорить про віру. Усіх цих людей об'єднує одне — відкритість, то-

лерантність, довіра, послідовність у пошані до всіх національностей і постійне прагнення до примирення навіть в таких ситуаціях, у яких пересічний людині це видається неможливим. Особливим взірцем у цьому був і є письменник трьох народів — Бруно Шульц, який, до речі, за людяність і довіру до усіх поплатився життям. Його застрелив гестапівець просто на вулиці у Дрогобичі, на очах у перехожих.

Чудово пояснює зміст і цінність творчості Томаша Достатного відомий сучасний український письменник Андрій Бондар, який у післямові до книги «Духовні мандри» пише: «Міркуючи про розмаїту творчість отця-домінікана Томаша Достатного, не можу позбутися спокуси і не вжити у зв'язку з ним словосполучення «наука віри». І ця наука — жива і не лише «вертикальна», бо передбачає не лише прагнення людини до зв'язку духовного порядку, а й урахування певної суми досвідів різних людей, яких обираєш у якості спільників. І не дарма спільники отця Достатного — не лише люди церкви, а й Бруно Шульц, Ришард Капусцінський, Вацлав Гавел, Анджей Бобковський, Анджей Кійовський і десятки інших людей культури. (...) Тексти отця Томаша — це не лише сенси й розгалужена система алюзій і референцій. Це насамперед голос. (...) Цей голос розважливий і спокійний. Голос, який навіть у цитатах інших людей не перестає бути його власним голосом. А починається цей «голос» отця-домінікана Томаша Достатного велемовним заголовком «Християнин, який читає Шульца».

Степан МІГУС

Закінчення з 4-5 сторінок

В Польщі — 57 нових випадків заражень — загалом 749, і ще одна смерть — 83-річного чоловіка. Міністр освіти звернувся до операторів мобільного зв'язку з проханням надавати безплатно інтернет для студентів і докторантів.

24 березня, день сьомий

Оля, Київ

У Києві від завтра нові обмеження — зачиняють кав'ярні, що роблять каву «з собою» та продають алкоголь на розлив. Колеги у київській редакції дуже засмутилися через каву — що ж, тепер настав мій зірковий час з моїм капучинатором та тижневою практикою його використання. Саме завтра вперше, відколи у столиці запровадили карантин, маю їхати на роботу на радіо. Працівники медіа теоретично можуть користуватися громадським транспортом за спеціальними перепустками, однак я живу настільки далеко, що, боюся, це мені не сильно допоможе — їхати довелося би двома тролейбусами з пересадкою. Наразі редакція оплачує журналістам таксі — побачимо, скільки триватиме карантин і чи треба буде мудрувати над ще якимись логістичними рішеннями. Утім, є ще одне чудове рішення — велосипед (компанія з оренди сіті-байків nextbike у Києві запустилася спеціально раніше на місяць). Використання велосипеду приваблює ще й тим, що це нагода більше рухатися — працюючи з дому, ти ходиш хіба що з кімнати до кухні (як-от я сьогодні; намагаюся принаймні менше їсти).

В Україні ж наразі — 97 підтверджених випадків захворювання. Тим часом з'явилися гарні новини зі сфери, яку останнім часом багато критикували: голова Православної церкви України митрополит Епіфаній заявив, що ПЦУ готова надати приміщення для розміщення хворих на коронавірус. А також у ПЦУ дозволили проводити богослужіння без вірян — раніше їх критикували саме за те, що вже після заборони масових заходів і перших підтверджених захворювань в Україні багатолюдні служби не припинялися, віряни цілували хрести та ікони.

Христина, Варшава

Сьогодні у Польщі уряд посилив обмеження. Вони діятимуть до 11 квітня. Виходити з дому тепер можна на роботу, до лікаря, в аптеку, магазин за продуктами, на прогулянку, вигуляти собаку і ще кілька найнеобхідніших винятків. Гуляти разом можуть лише дві особи. Більше — тільки якщо це сім'я. За сьогодні 135 нових випадків зараження, померли дві особи — разом десять. Це загалом 884 заражень за весь час у Польщі.

За тиждень ми практично налагодили всі процеси, щоб робити газету дистанційно. Навіть ті колеги, які раніше дуже мало користувалися технікою при підготовці номера (вичитували надруковані сторінки в редакції), навчилися працювати оперативно онлайн. Єдине, що ніяк не перенесеш в онлайн — це привезення газети з друкарні, її пакування та висилку на пошту. І от сьогодні ми цим займалися в офісі. Трепетно було чекати першого номера, зробленого повністю без друку навіть однієї сторінки.

Підсумки тижня такі: поки всі мої друзі зітхають, як їм набридло сидіти вдома, розповідають, на які вони курси підписалися та які серіали передивились, я щиро втомилась. Подивилась кілька серій «Друзів», прочитала, мабуть, сто сторінок книжки і кілька днів побігала. Отакі мої маленькі приємності. Правда, ще послухала трохи подкастів італійською і знайшла час для готування та онлайн-виступів письменників. ■

Оля РУСІНА, Христина ЗАНІК

Шановні читачі!

Ви можете отримувати щотижня новий номер у електронному форматі (у рамках передплати).

Прохання надіслати повідомлення на biuro@nasze-slowo.pl.
Додатково читайте актуальні новини на сайті nasze-slowo.pl.

1 % на українську школу в Бартошицях

Звертаємося з проханням до людей доброї волі перерахувати 1% прибуткового податку за 2019 рік на діяльність Товариства «Калина». Ваша допомога є необхідною для реалізації навчально-виховних завдань української школи в Бартошицях. Ми вдячні Вам за дотеперішню підтримку.

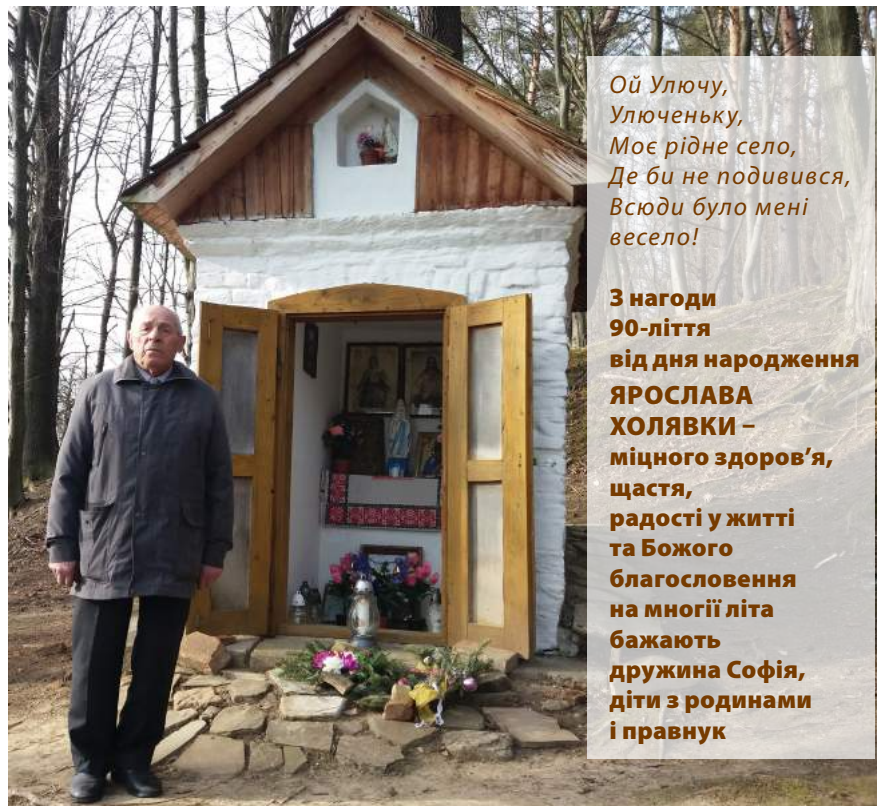
Stowarzyszenie «Kałyna» KRS: 0000208516

Любомира Тхір, директорка Початкової школи № 8 ім. Лесі Українки з українською мовою навчання в Бартошицях, Івона Тетковська-Морцизна, голова Товариства «Калина»

Загальноосвітня школа № 4 в Лігніці оголошує набір учнів до 1 класу і 7 класу початкової школи та до 1 класу ліцею на 2020/2021 навчальний рік

Рекрутаційна пропозиція 2020/2021 – 4-річний загальноосвітній ліцей. Ми плануємо набрати один клас, програма якого буде включати такі профілі згідно вашого вибору: • біологічно-хімічний • екологічний • економічний • політехнічний.

Ой Улючу, Улюченьку, Моє рідне село, Де би не подивився, Всюди було мені весело!

3 нагоди 90-ліття від дня народження ЯРОСЛАВА ХОЛЯВКИ – міцного здоров'я, щастя, радості у житті та Божого благословення на багаті роки життя дружини Софії, діти з родинами і правнук

Ділимося сумною вісткою, що 22.03.2020 року відійшов у вічність **бл. п. Володимир Ющак** народжений в м. Жагань 24.09.1956 року.

Бл. пам. Володимир був відданим і жертвенним членом нашої громади. Від середини 80-х років проживав у Тихих на Горішній Сілезії. Людина Великого Серця! Ніколи не відмовляв допомогти тим, хто звертався до нього про допомогу чи то у малих, чи складніших потребах. Жертвенно підтримував будови та ремонти церков, м. ін. у Зеленій Горі, Шпротаві, Кракові та Пантній. Докладав великих зусиль і дбав про потреби церкви у Катовицях, а останнім часом у Тихих.

Володимир дуже любив рідну Лемківщину і був сильно емоційно з нею зв'язаний. Дякуємо Тобі, Влодку, що Ти був з нами.

Найближчий Родині, дружині Антонії і дочці Юстині з родиною та рідним Покійного висловлюємо щирі співчуття.

Вічна Йому пам'ять.

Члени гуртка ОУП і парафіяльна спільнота в Катовицях та Тихих

Управа відділу Об'єднання українців у Кошаліні, Stowarzyszenie KIWANIS International Klub Koszalin, Дирекція комплексу українськомовних шкіл у Білому Борі, Управа Фонду ДЕКА заохочують людей доброї волі до **передання 1% прибуткового податку на підтримку Комплексу українськомовних шкіл у Білому Борі та пунктів навчання української мови**, вписуючи в податкову декларацію PIT за 2019 рік нижче подану інформацію:

STOWARZYSZENIE KIWANIS INTERNATIONAL KLUB KOSZALIN
ul. Zwycięstwa 32, 75-037 Koszalin, Konto: Bank Millennium S.A. nr 34 1160 2202 0000 0000 3295 8076
KRS nr 0000138192 NIP 669 23 40 671
z dopiskiem: „pomoc na rzecz dzieci ze szkoły w Białym Borze i punktów nauczania”.

Дорогі читачі «Нашого слова»!

Ми запроваджуємо нову рубрику «Родинні рецепти», яку хочемо вести разом з вами. Запрошуємо надсилати рецепти, що мають довгу родинну традицію, цікаву історію, активно використовуються вами, на адресу редакції (03-614, Warszawa, ul. Kościeliska 7) або на електронну скриньку (redakcja@nasze-slowo.pl). До тексту додавайте фото ваших смаколиків або також фото автора (кухаря). Найкращі рецепти будемо публікувати, як в газеті, так і на сайті «Нашого слова».

Чекаємо на Ваші кулінарні шедеври.

Редакція

Передплата «Нашого слова» на 2020 рік

ПОЛЬЩА

Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Півроку	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	4,00 zł + поштові оплати	85,00 zł	170,00 zł	340,00 zł
3 примірники і більше	4,00 zł без поштових оплат	52,00 zł	104,00 zł	208,00 zł
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	4,00 zł + поштові оплати	95,00 zł	190,00 zł	380,00 zł
10 примірників і більше	4,00 zł без поштових оплат	52,00 zł	104,00 zł	208,00 zł

ЄВРОПА + УКРАЇНА

Півроку	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА	
290,00 zł	580,00 zł
64,00 фунти 73,00 євро	128,00 фунтів 145,00 євро
АВІАПОШТА	
340,00 zł	680,00 zł
75,00 фунти 85,00 євро	150,00 фунтів 170,00 євро

КАНАДА

Півроку	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА	
290,00 zł	580,00 zł
113,00 дол КАНАД.	225,00 дол КАНАД.
АВІАПОШТА	
340,00 zł	680,00 zł
128,00 дол КАНАД.	255,00 дол КАНАД.

США, АВСТРАЛІЯ

Півроку	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА	
290,00 zł	580,00 zł
83,00 дол США	165,00 дол США
АВІАПОШТА	
340,00 zł	680,00 zł
98,00 дол США	195,00 дол США

Adres: Redakcja Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuchenko, redaktorzy – Igor Szerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny – Olga Rusina, redaktor techniczny – Olga Michaluk, prenumerata, reklama – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Janusz Bakunowicz (Bielsk Podlaski), Anastazja Krawczuk (Warszawa), Anastasja Kanarska (Lwów), Piotr Andrusieczko (Poznań, Kijów), Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Mikołaj Pipka (Przemyśl), Olena Humeniuk (Kijów), Kateryna Semchuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat), 22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,

E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: <http://www.oup.ukraina.com.pl>

Fotograf: Redakcja „Nasze Slovo”
Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2700 egz.

Pismo dofinansowane ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

